

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

โรคปริทันต์กับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน

โรคปริทันต์เป็นโรคที่มีการอักเสบและการทำลายของอวัยวะปริทันต์ ซึ่งประกอบด้วย เหงือก เอ็นยึดปริทันต์ ผิวเคลือบรากฟัน และกระดูกเบ้าฟัน โดยมีสาเหตุมาจากเชื้อจุลินทรีย์ ในคราบจุลินทรีย์เหนือเหงือกและใต้เหงือก ในช่วงระยะแรก ๆ คือก่อนปี ค.ศ. 1970 เชื่อว่าปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงของโรค เนื่องจากพบว่าในคราบจุลินทรีย์ของผู้ป่วยที่มีสภาพเหงือกปกติและผู้ป่วยโรคปริทันต์ มีส่วนประกอบของเชื้อจุลินทรีย์ใกล้เคียงกัน เพียงแต่มีปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ชนิดไม่ต้องการอากาศดัดสีแกรมลบเพิ่มขึ้น และเชื้อจุลินทรีย์ชนิดต้องการอากาศดัดสีแกรมบวกลดลงในคราบจุลินทรีย์ของผู้ป่วยที่เป็นโรคปริทันต์ ซึ่งเรียกว่าสมมติฐานเชื้อไม่จำเพาะ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเชื่อว่าปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ที่เพิ่มขึ้นในคราบจุลินทรีย์น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดโรคปริทันต์มากกว่าการเปลี่ยนแปลงชนิดของเชื้อจุลินทรีย์ ต่อมาพบว่าความเชื่อดังกล่าวไม่สามารถนำมาอธิบายสภาวะของผู้ป่วยที่มีการสะสมของคราบจุลินทรีย์จำนวนมาก แต่มีการทำลายของโรคเพียงเล็กน้อย หรือผู้ป่วยที่มีการสะสมคราบจุลินทรีย์น้อย ในขณะที่พบการทำลายของโรคอย่างกว้างขวาง หรือในกรณีของผู้ป่วยที่มีการทำลายของโรคเฉพาะในฟันซี่ใดซี่หนึ่ง ทั้งที่มีการสะสมคราบจุลินทรีย์ทั่ว ๆ ไปทั้งปาก ในระยะต่อมาเมื่อเทคนิคต่าง ๆ ในการตรวจเชื้อจุลินทรีย์ในคราบจุลินทรีย์ใต้เหงือกพัฒนามากขึ้น จึงพบว่าเชื้อจุลินทรีย์ใต้เหงือกแตกต่างกันหลายชนิด และแต่ละชนิดจะมีความสัมพันธ์หรือเป็นสาเหตุในการก่อให้เกิดโรคปริทันต์ทั้งชนิด และความรุนแรงของโรคปริทันต์ที่แตกต่างกันออกไป เรียกแนวความคิดใหม่นี้ว่าสมมติฐานเชื้อจำเพาะ โดยพบว่าในสภาพเหงือกปกติจะพบเชื้อจุลินทรีย์ดัดสีแกรมบวก 85% เชื้อจุลินทรีย์ชนิดต้องการอากาศหรือไม่ต้องการอากาศก็ได้ 75% ส่วนเชื้อสไปโรคีตส์และเชื้อรูปแท่งเคลื่อนที่ได้ จะพบน้อยกว่า 5% ของเชื้อทั้งหมด โดยเชื้อที่พบเด่นคือเชื้อแอกติโนมัยเซส (Actinomyces) และเชื้อสเตรปโตคอคคัส

(Streptococcus) ส่วนในสภาพเหงือกอักเสบจะพบเชื้อจุลินทรีย์ดิดีแกรมบวกชนิดต้องการอากาศหรือไม่ต้องการอากาศก็ได้ 55% เชื้อจุลินทรีย์ไม่ต้องการอากาศดิดีแกรมลบ 45% เชื้อสไปโรคีตัส และเชื้อรูปแท่งเคลื่อนที่ได้พบได้มากกว่า 20% ส่วนในผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบในผู้ใหญ่ พบเชื้อจุลินทรีย์ดิดีแกรมลบ 75% เชื้อจุลินทรีย์ชนิดที่ไม่ต้องการอากาศ 90% และเชื้อสไปโรคีตัสถึง 30% และเชื้อที่พบส่วนใหญ่คือ เชื้อพอร์ไฟโรโมนเนส จิงจิवालิส และเชื้อพรีโวเทลลา อินเตอร์มีเดีย (Slots และ Rams, 1990)

Zambon, Christersson และ Slots (1983) สามารถตรวจพบเชื้อแอกติโนแบซิลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์เป็นจำนวนมาก ในรอยโรคของผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบในผู้เยาว์แบบเฉพาะที่ถึง 90-100% ซึ่งแตกต่างจากจำนวนที่พบเชื้อนี้ในรอยโรคปริทันต์ประเภทอื่น หรือในร่องเหงือกที่มีสภาพปกติ

Dzink, Socransky และ Haffajee (1988) พบว่าในรอยโรคปริทันต์ที่กำลังมีการทำลายเกิดขึ้นอยู่ จะมีปริมาณและชนิดของเชื้อจุลินทรีย์แตกต่างไปจากในรอยโรคที่อยู่ในระยะที่หยุดนิ่งไม่มีการทำลาย โดยพบว่าในรอยโรคที่กำลังมีการทำลายอยู่ จะพบเชื้อเหล่านี้เป็นจำนวนมาก คือ เชื้อแบคทีเรียดีส ฟอรัซิทัส (*Bacteroides forsythus*) เชื้อพอร์ไฟโรโมนเนส จิงจิवालิส เชื้อแอกติโนแบซิลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์ และเชื้อโวลินเนลลา เรกต้า (*Wolinella recta*) เป็นต้น ในขณะที่รอยโรคที่กำลังหยุดนิ่งจะมีเชื้อจุลินทรีย์ที่ตรวจพบส่วนใหญ่ คือ เชื้อแอกติโนมายเซส และเชื้อสเตรปโตคอคคัส

เนื่องจากความรู้ในเรื่องสาเหตุของโรคปริทันต์ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ จึงยังไม่มีวิธีการรักษาใด ๆ ที่จะกำจัดเฉพาะสิ่งที่เป็นสาเหตุที่แท้จริงได้ การรักษาโรคปริทันต์ในขณะนี้จึงดำเนินไปในทางเดียวกันคือ มุ่งที่จะกำจัดคราบจุลินทรีย์ หินน้ำลายและคราบสีที่สะสมบนผิวฟันและผิวรากฟัน ด้วยการขูดหินน้ำลายและการเกลารากฟัน โดยการขูดหินน้ำลายถือเป็นการกำจัดเอาสิ่งสะสมบนผิวฟันออก และการเกลารากฟันเป็นการกำจัดเคลือบรากฟันและเนื้อฟันที่ขรุขระที่เคยปกคลุมด้วยหินน้ำลาย และยังสามารถกำจัดเอาเคลือบรากฟันที่ดูดซับเอนโดท็อกซินของเชื้อจุลินทรีย์ ซึ่งเป็นสารไลโปโพลีแซคคาไรด์ (lipopolysaccharide) จากผนังเซลล์ของเชื้อจุลินทรีย์ดิดีแกรมลบให้หมดไปได้ ทำให้ผิวรากฟันเรียบและแข็ง สามารถให้เซลล์ไฟโบรบลาสต์เจริญเข้ามายึดติดได้ ทำให้เกิดการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ที่สร้างขึ้นใหม่ โดยพบมีรายงานว่า การขูดหินน้ำลายเพียงอย่างเดียวไม่สามารถกำจัดเอนโดท็อกซินให้หมดไปได้ แต่การเกลารากฟันสามารถกำจัด

เอนโดท็อกซินออกจากผิวหนังได้หมด จนเหมือนผิวหนังของฟันปกติที่ไม่เคยเป็นโรคปริทันต์มาก่อน (Jones และ O'Leary, 1978)

หลังจากการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันจะเกิดการทำลายเยื่อบุผิวเชื่อมต่อ และกำจัดเอาบางส่วนของเยื่อบุผิวเชื่อมต่อและเยื่อบุผิวร่องเหงือกออกไป ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเยื่อตามมา โดยเกิดการงอกใหม่ของเยื่อบุผิวซึ่งเจริญมาจากเซลล์ของเยื่อบุผิวเชื่อมต่อและเยื่อบุผิวร่องเหงือกที่ยังเหลืออยู่ และการงอกใหม่นี้จะมีอัตราสูงสุดใน 1-2 วัน ส่วนเนื้อเยื่อยึดต่อจะมีการหายภายใน 2-3 วัน และการยึดติดของเยื่อบุผิวที่สร้างขึ้นใหม่จะเกิดขึ้น หลังทำการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันไปแล้วประมาณ 4-5 วัน

ถึงแม้ว่าเป้าหมายของการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน คือการกำจัดสิ่งสะสมบนผิวหนังฟันที่เคยเป็นโรคปริทันต์มาก่อนออกให้หมด และให้เกิดการยึดเกาะใหม่ของอวัยวะปริทันต์ แต่จากการศึกษาต่าง ๆ มากมายกลับพบว่า การขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน ไม่สามารถกำจัดหินน้ำลายออกได้หมดจริง โดยมักจะเหลือเป็นแผ่นหินน้ำลายเล็ก ๆ มีลักษณะเรียบ (burnished calculus) และไม่สามารถตรวจพบได้ทางคลินิก การทำศัลยกรรมปริทันต์เปิดแผ่นเหงือกเพื่อให้สามารถกำจัดหินน้ำลายได้เหงือกให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ก็ยังพบว่ามีหินน้ำลายเหลือค้างอยู่เช่นกัน โดย Robertson (1990) พบว่าหลังการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงอย่างเดียว ยังมีด้านที่มีหินน้ำลายเหลือค้างอยู่ 47% ของด้านที่ศึกษาทั้งหมด และ 63% ของด้านของซี่ฟันที่มีร่องลึกปริทันต์ลึก ๆ แต่การทำศัลยกรรมปริทันต์พบว่าสามารถกำจัดหินน้ำลายได้ดีขึ้น คือมีด้านที่มีหินน้ำลายเหลือค้างอยู่ 20% ของด้านที่ศึกษาทั้งหมด และ 38% ของด้านของซี่ฟันที่มีร่องลึกปริทันต์ลึก ๆ เช่นเดียวกับ Kepic, O'Leary และ Kafrawy (1990) ที่พบว่าการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันทั้งที่เปิดและไม่เปิดแผ่นเหงือก ไม่สามารถกำจัดหินน้ำลายออกจากผิวหนังฟันที่เคยเป็นโรคปริทันต์ชนิดรุนแรงมาก่อนได้หมด

แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีการศึกษาการหายของแผลบนผิวหนังฟันที่ยังมีหินน้ำลายเหลือค้างอยู่จากการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน พบว่าการหายของแผลเป็นเยื่อบุผิวเชื่อมต่อซึ่งยาว (long junctional epithelium) มีลักษณะบาง และเป็นเรตเพก (rete peg) และมีอาการทางคลินิกดีขึ้นเมื่อทำการตรวจวัดในวันที่ 120 หลังจากขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน อาจกล่าวได้ว่าแม้ว่าจะมีหินน้ำลายเหลือค้างอยู่ แต่ให้การควบคุมปริมาณคราบจุลินทรีย์เป็นอย่างดี

ก็สามารถทำให้อาการทางคลินิกดีขึ้นได้เช่นกัน เพราะการกำจัดหินน้ำลายออกจากผิวหนังได้หมดนั้น ยังมีรายงานน้อยมาก (Fujikawa, O'Leary และ Kafrawy, 1988)

แต่ Kepic และคณะ (1990) กลับโต้แย้งว่าความล้มเหลวของการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันที่เกิดจากการมีหินน้ำลายเหลือค้าง ไม่ควรพิจารณาจากอาการทางคลินิก แต่ควรพิจารณาจากการไม่เกิดการงอกใหม่ของอวัยวะปริทันต์ และหินน้ำลายที่เหลือค้างอยู่นี้เองที่เป็นตัวสกัดกั้นการยึดเกาะของเนื้อเยื่อยึดต่อของอวัยวะปริทันต์ ดังนั้นการหายและซ่อมแซมของแผลภายหลังการรักษาโรคปริทันต์จึงยังไม่มีข้อสรุปที่แน่นอน แต่อย่างไรก็ตามมีหลักฐานมากมายที่สนับสนุนว่าการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน รวมทั้งการดูแลอนามัยช่องปากเป็นอย่างดี สามารถทำให้อาการทางคลินิกและทางจุลชีววิทยาของรอยโรคดีขึ้นได้

Proye, Caton และ Polson (1982) ได้ศึกษาถึงการตอบสนองของร่องลึกปริทันต์ หลังจากได้รับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงครั้งเดียว พบว่าทำให้ดัชนีเหงือกอักเสบและดัชนีรากจุลินทรีย์ลดลง เมื่อเวลาผ่านไป 1 สัปดาห์ และความลึกของร่องลึกปริทันต์ลดลงในสัปดาห์แรกเนื่องจากเหงือกนูน และลดลงต่อไปจนถึงสัปดาห์ที่ 3 เนื่องจากมีระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์เพิ่มขึ้น นอกจากนี้อาการเลือดออกจากการตรวจจะลดลงและตรวจไม่พบเลย หลังจากเวลาผ่านไป 3 สัปดาห์ ในทำนองเดียวกัน Cercek และคณะ (1983) ยังพบว่า การขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันทำให้อาการอักเสบของเหงือก และความลึกของร่องลึกปริทันต์ลดลง รวมทั้งเพิ่มระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ได้มากกว่าการดูแลอนามัยช่องปากเพียงอย่างเดียว ยิ่งไปกว่านั้นยังพบว่าในร่องลึกปริทันต์ที่ลึก การขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันจะให้ผลที่ดีมากกว่าในร่องลึกปริทันต์ที่ตื้น

นอกจากผลทางคลินิกแล้ว การขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันสามารถทำให้ผลทางจุลชีววิทยาดีขึ้นด้วย โดยพบว่าหลังจากทำการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงครั้งเดียว สัดส่วนของเชื้อจุลินทรีย์ได้เหงือกจะเปลี่ยนไป โดยมีเชื้อจุลินทรีย์รูปกลมเพิ่มขึ้นจาก 25% เป็น 76% และเชื้อจุลินทรีย์ที่เคลื่อนที่ได้ลดลงจาก 14.8% เป็น 3.8% ในวันที่ 3 และเชื้อสไปโรคีตส์มีจำนวนลดลงจนถึงวันที่ 42 (Mousques, Listgarten และ Phillips, 1980) ซึ่งรายงานดังกล่าวได้รับการสนับสนุนอีกครั้งในปี ค.ศ. 1988 จากการศึกษาของ van Winkelhoff, van der Velden และ de Graaff ที่ศึกษาผลทางจุลชีววิทยาของการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงครั้งเดียว พบว่าสามารถลดปริมาณของเชื้อฟอร์โฟโรโมแนส จิงจิวัลิส เชื้อสไปโรคีตส์ และเชื้อรูปแท่ง

เคลื่อนที่ได้ หลังจากผ่านไป 2 สัปดาห์ แต่พบเชื้อพีริโอเทลลา อินเตอร์มีเดียเพิ่มมากขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน

ถึงแม้ว่าการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน จะสามารถทำให้ผลทางคลินิกและทางจุลชีววิทยาดีขึ้น โดยไปมีผลให้ลดการอักเสบและหยุดการทำลายของโรคปริทันต์ลง แต่อย่างไรก็ตาม การขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน ก็ยังมีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้ประสิทธิภาพในการรักษาลดลง เนื่องจากเป็นตำแหน่งที่เข้าทำและมองเห็นได้ยาก รวมทั้งไม่สามารถกำจัดเชื้อจุลินทรีย์ที่แทรกตัวเข้าไปในเนื้อเยื่อของร่องลึกปริทันต์

ข้อจำกัดของการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน

1. มีหลักฐานมากมายสนับสนุนว่า รอยโรคที่มีความลึกของร่องลึกปริทันต์ที่ลึกมาก ๆ โดยเฉพาะร่องลึกปริทันต์ที่ลึกเกินกว่า 5 มิลลิเมตร จะทำให้ประสิทธิภาพในการทำ ความสะอาดด้วยการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันลดลง โดย Rabbani, Ash และ Caffesse (1981) ได้ศึกษาผลของการขูดหินน้ำลายได้เหงือกและเกลารากฟันในผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบอย่างรุนแรงจำนวน 25 คน โดยถอนฟันที่ได้ทำการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันแล้วออกมา เพื่อตรวจหาปริมาณของหินน้ำลายที่หลงเหลืออยู่ พบว่าปริมาณหินน้ำลายที่หลงเหลืออยู่มีความสัมพันธ์อย่างมากกับความลึกของร่องลึกปริทันต์ โดยพบว่าร่องลึกปริทันต์ที่ลึกน้อยกว่า 3 มิลลิเมตร จะสามารถทำความสะอาดได้มากที่สุด ส่วนกลุ่มที่มีความลึก 3-5 มิลลิเมตร และลึกมากกว่า 5 มิลลิเมตร จะสามารถทำความสะอาดได้ยากขึ้นตามลำดับ แต่ไม่พบว่ามี ความแตกต่างระหว่าง การขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันในบริเวณฟันหน้าและฟันหลัง ต่อมา Caffesse, Sweency และ Smith (1986) รายงานว่า หลังจากการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงครั้งเดียว สามารถทำความสะอาดผิวรากฟันได้หมดจด เพียง 83% ของฟันที่มีร่องเหงือกลึก 1-3 มิลลิเมตร และ 43% หรือ 32% ของฟันที่มีร่องลึกปริทันต์ที่ลึก 4-6 มิลลิเมตร หรือลึกเกินกว่า 6 มิลลิเมตร ตามลำดับ

2. รอยโรคบริเวณช่องรากฟันกราม (furcation area) เป็นตำแหน่งที่เข้าทำความสะอาดได้ยาก จึงมักจะเป็นตำแหน่งที่มีการตอบสนองต่อการรักษาไม่ดีเท่าที่ควร และมักจะมีการเกิดโรคขึ้น

ใหม่หลังจากรักษาไปแล้วได้ง่าย เนื่องจากไม่สามารถกำจัดเชื้อจุลินทรีย์หรือสารพิษพวกเอนโดท็อกซินของเชื้อจุลินทรีย์บริเวณนั้นออกได้หมด

Nordland และคณะ (1987) ได้ศึกษาถึงการตอบสนองต่อการรักษาโรคปริทันต์ด้วยการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน ร่วมกับการดูแลอนามัยช่องปากในบริเวณช่องรากฟันกรามเปรียบเทียบกับบริเวณพื้นเรียบของฟันกรามและบริเวณที่ไม่ใช่ฟันกราม พบว่าในรอยโรคที่มีความลึกของร่องลึกปริทันต์ตั้งแต่ 4 มิลลิเมตรขึ้นไป ตำแหน่งที่เป็นช่องรากฟันกรามจะตอบสนองต่อการรักษา น้อยที่สุด คือเมื่อเวลาผ่านไป 24 เดือนยังมีอาการเลือดออกจากการตรวจมากกว่า และมีความลึกของร่องลึกปริทันต์ลดลงน้อยกว่า 2 กลุ่มที่เหลือ ร่วมกับการสูญเสียระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์เฉลี่ย 0.5 มิลลิเมตร นอกจากนี้ยังพบว่าร้อยละของตำแหน่งที่มีความลึกของร่องลึกปริทันต์ลึก ๑ และการสูญเสียระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ มีค่าสูงสุดในบริเวณที่เป็นช่องรากฟันกรามมากกว่าในอีก 2 บริเวณ ตัวอย่างเช่นในรอยโรคที่มีความลึกของร่องลึกปริทันต์ตั้งแต่ 7 มิลลิเมตรขึ้นไป ในบริเวณช่องรากฟันกราม ตำแหน่งผิวเรียบของฟันกราม และตำแหน่งที่ไม่ใช่ฟันกราม มีการสูญเสียระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ 21%, 7% และ 11% ตามลำดับ

Loos, Claffey และ Egelberg (1988) ศึกษาผลทางคลินิกและทางจุลชีววิทยาต่อการรักษาโรคปริทันต์ตามปกติ ในตำแหน่งช่องรากฟันกรามระดับ 2 (grade II molar furcation) เปรียบเทียบกับตำแหน่งที่ไม่ใช่ฟันกราม พบว่าในตำแหน่งช่องรากฟันกรามมีการตอบสนองทางคลินิกน้อยกว่า และมีปริมาณและสัดส่วนของเชื้อสไปโรคีตัส เชื้อแบคทีเรียพิกเมนเทด แบคทีเรียรอยดิส และเชื้อพอร์ไฟโรโมนเนส จิงจิवालิส มากกว่าตำแหน่งที่ไม่ใช่ฟันกราม กล่าวโดยสรุปในตำแหน่งช่องรากฟันกรามจะมีการตอบสนองต่อการรักษา น้อยกว่าตำแหน่งที่ไม่ใช่ฟันกราม

3. รอยโรคที่มีเชื้อจุลินทรีย์แทรกเข้าไปในเนื้อเยื่อของอวัยวะปริทันต์ โดยเฉพาะเชื้อแอกติโนแบซิลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์ ที่พบมีหลักฐานแสดงว่าเชื้อสามารถแทรกซึมเข้าไปในเนื้อเยื่อของเหงือกและมีชีวิตอยู่ได้ ซึ่งไม่สามารถกำจัดเชื้อออกได้หมดด้วยการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันตามปกติ (Saglie และคณะ 1982)

ได้มีรายงานการศึกษาถึงความสามารถของการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน ในการกำจัดเชื้อแอกติโนแบซิลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์ โดยศึกษาผลระยะยาวถึง 6 เดือนหลังการรักษาในฟันที่เป็นโรคปริทันต์อักเสบที่มีความลึกของร่องลึกปริทันต์ตั้งแต่ 6 มิลลิเมตรขึ้นไป พบว่าปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ทั้งหมด เชื้อพอร์ไฟโรโมนเนส จิงจิवालิส และเชื้อชนิดอื่น ๆ มีปริมาณ

และสัดส่วนน้อยลง รวมทั้งมีอาการทางคลินิกดีขึ้นด้วย ในขณะที่รอยโรคที่มีการตอบสนองต่อการรักษาไม่ดีจะพบว่าสัดส่วนของเชื้อแอกติโนแบซิลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์ ต่อปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ทั้งหมดมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นหลังการรักษาแล้ว 6 เดือน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการที่เชื้อแอกติโนแบซิลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์สามารถแทรกซึมเข้าไปในเนื้อเยื่อของเหงือกได้ ทำให้ไม่สามารถถูกกำจัดออกได้หมดโดยการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน (Renvert และคณะ, 1990) อย่างไรก็ตามผู้วิจัยแสดงความเห็นว่า การรักษาโดยการทำศัลย์ปริทันต์หรือนำเอาเยื่อฟันจูลซีฟเข้ามาช่วยในการรักษา อาจช่วยกำจัดเชื้อออกจากรอยโรคให้หมด

ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาผู้ป่วยที่ทำการรักษาโดยวิธีขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันแล้ว ยังมีรอยโรคหลงเหลืออยู่ จำเป็นต้องได้รับการรักษาในขั้นตอนต่อไปโดยการทำศัลย์ปริทันต์ การทำศัลย์ปริทันต์จะทำให้สามารถกำจัดคราบหินน้ำลายที่ตกค้างอยู่ภายในออกได้หมด เนื่องจากสามารถมองเห็นได้ชัดเจนและเข้าทำได้สะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้การที่ต้องมีการตัดเนื้อเหงือกออกบางส่วนเวลาทำศัลย์ปริทันต์ เชื่อว่าจะสามารถกำจัดเชื้อจุลินทรีย์ที่แทรกตัวอยู่ในเนื้อเยื่อเหงือกได้ด้วย แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาสภาวะของอวัยวะปริทันต์ในระยะยาว ของการรักษาด้วยการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน โดยวิธีการทางศัลย์ปริทันต์และไม่ใช้วิธีการทางศัลย์ปริทันต์ (non-surgical porcedure) พบว่าให้ผลดีไม่แตกต่างกันนัก โดยเฉพาะในปัจจุบันการรักษาโรคปริทันต์ด้วยการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันร่วมกับการใช้ยาต้านจุลชีพ จะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยกำจัดเชื้อจุลินทรีย์ซึ่งไม่สามารถถูกกำจัดให้หมดไปได้ ด้วยการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงอย่างเดียว ซึ่งให้ผลในการรักษาที่ดีขึ้น และน่าจะพิจารณาในการนำมาเลือกใช้เป็นวิธีหนึ่งในการรักษาโรค เพื่อหลีกเลี่ยงการทำศัลย์ปริทันต์ซึ่งมีข้อจำกัดในการรักษามากกว่า

ยาด้านจุลชีพที่ใช้ในการรักษาโรคปริทันต์

(Antimicrobial in periodontal therapy)

แม้ว่าในปัจจุบันความรู้ในเรื่องการเกิดโรคปริทันต์ การดำเนินไปของโรคและการจำแนกโรคดูเหมือนมีความกระจ่างขึ้นก็ตาม แต่การรักษาโรคปริทันต์โดยทั่วไป โดยเฉพาะในการรักษาในระยะแรก (initial phase) ยังคงมีแนวทางเดียวกัน คือมุ่งที่จะกำจัดคราบจุลินทรีย์ หินน้ำลาย และ คราบสีที่สะสมบนผิวฟันและผิวรากฟัน ด้วยการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันซึ่งสามารถลดการอักเสบของเหงือกและเพิ่มระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ได้ในระดับหนึ่ง รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงปริมาณ และสัดส่วนของเชื้อจุลินทรีย์ให้ใกล้เคียงกับสภาพที่ตรวจพบในเหงือกปกติมากขึ้น กล่าวคือมีเชื้อจุลินทรีย์ดัดสีแกรมลบลดลง แต่เชื้อจุลินทรีย์ดัดสีแกรมบวกเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การรักษาด้วยวิธีการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน พบว่ามีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ประสิทธิภาพในการเกลารากฟันจะลดลงเมื่อความลึกของร่องลึกปริทันต์เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะร่องลึกปริทันต์ที่ลึกเกินกว่า 5 มิลลิเมตร รวมทั้งตำแหน่งที่เข้าทำได้ยาก เช่นบริเวณช่องรากฟันกรามหรือบริเวณที่มีความผิดปกติของรูปร่างของกระดูก ซึ่งไม่สามารถกำจัดคราบจุลินทรีย์และหินน้ำลายออกได้หมด นอกจากนี้เชื้อจุลินทรีย์บางชนิดยังสามารถแทรกตัวเข้าไปในเนื้อเยื่อของร่องลึกปริทันต์ ทำให้การตอบสนองของเนื้อเยื่อปริทันต์ต่อการรักษาโดยวิธีขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันจึงไม่ดีเท่าที่ควร และทำให้ต้องทำการรักษาโดยวิธีศัลยกรรมปริทันต์โดยไม่จำเป็น ในปัจจุบันจึงมีการนำเอายาด้านจุลชีพที่มีฤทธิ์ต่อต้านเชื้อจุลินทรีย์ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดโรคปริทันต์มาใช้มากขึ้น ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางระบบและเฉพาะที่ โดยเป็นการใช้ร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน เพื่อควบคุมและกำจัดเชื้อจุลินทรีย์ที่ไม่สามารถกำจัดให้หมดไปได้ จากการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงอย่างเดียว ดังที่กล่าวข้างต้น

ยาด้านจุลชีพที่นิยมเลือกใช้ในการรักษาโรคปริทันต์ในปัจจุบัน ได้แก่ เพนนิซิลลิน คลินดามัยซิน เตตราซัยคลิน เมโทรนิดาโซล และมิโนซัยคลิน (ชินินท์ เตชะประเสริฐวิทยา, 2533) โดยยาด้านจุลชีพที่เหมาะสมในการใช้ร่วมกับการรักษาโรคปริทันต์ควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. สามารถออกฤทธิ์ต่อเชื้อที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ได้
2. สามารถกระจายไปสู่บริเวณที่มีการติดเชื้อได้ และต้องมีความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกและเนื้อเยื่อเหงือกได้ในระดับที่สามารถออกฤทธิ์ต่อเชื้อจุลินทรีย์ได้

3. มีผลข้างเคียงต่อร่างกายมนุษย์และเชื้อจุลินทรีย์ที่มีอยู่ตามปกติในร่องเหงือก (normal flora) น้อย
4. ให้ประโยชน์ในการรักษามากกว่าโทษ

เพนนิซิลลิน

เป็นยาต้านจุลชีพที่ออกฤทธิ์ฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ (bactericidal) โดยการยับยั้งการสร้างผนังเซลล์ของเชื้อจุลินทรีย์ เนื่องจากในโครงสร้างโมเลกุลของยามีส่วนเกินที่เป็นเบตาแลกแตมส์ (β -lactams) ซึ่งมีโครงสร้างคล้ายกับมิวรามิก แอซิด เพนตาเปปไทด์ (muramic acid pentapeptide) ซึ่งเป็นส่วนประกอบของผนังเซลล์ของเชื้อจุลินทรีย์ ทำให้ยาสามารถยับยั้งการสร้างผนังเซลล์ของเชื้อจุลินทรีย์ได้ เกิดการแยกตัวของผนังเซลล์ และทำให้เซลล์แตกในที่สุด เมื่อให้ยาโดยการรับประทานในขนาด 250-500 มิลลิกรัม ทุก 6 ชั่วโมง เป็นเวลา 5-7 วัน ความเข้มข้นของยาในซีรัมจะสูงสุดใน 45 นาที โดยมีความเข้มข้นของยาในซีรัมประมาณ 5-6 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร และมีครึ่งชีวิต 1 ชั่วโมง ยาถูกดูดซึมได้ดีโดยไม่ถูกทำลายโดยกรดจากกระเพาะอาหารและกระจายเข้าสู่ร่างกายได้ดี จากนั้นจะขับออกทางไต

อาการข้างเคียงของยา

1. เกิดปฏิกิริยาภูมิไวเกิน (hypersensitivity reaction) จึงห้ามใช้ยานี้ในผู้ป่วยที่มีประวัติแพ้ยาเพนนิซิลลินหรือเซฟาโลสปอริน (cephalosporin)
2. ผลต่อระบบทางเดินอาหาร เช่น ปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย
3. ช่องคลอดอักเสบ (vaginitis)

ขอบเขตในการทำลายเชื้อจุลินทรีย์ของยา

1. เชื้อจุลินทรีย์ไม่ต้องการอากาศติดสีแกรมบวก เช่น แอกติโนมัยเซส เปปโตคอคคัส (Peptococcus) และเปปโตสเตรปโตคอคคัส (Peptostreptococcus)
2. เชื้อจุลินทรีย์ไม่ต้องการอากาศติดสีแกรมลบ เช่น เชื้อแบคทีเรียดีสบางตัว ฟิวโซแบคทีเรียม (Fusobacterium) และ เวลโลเนลลา (Veillonella)
3. เชื้อนิวโมคอคคัส (Pneumococcus) สเตรปโตคอคคัส (Streptococcus) สแตฟไฟโลคอคคัสบางตัว (Staphylococcus) เมนิงโกคอคคัสบางตัว (Meningococcus) และโกโนคอคคัส (Gonococcus)

จากการทดลองในห้องปฏิบัติการที่ศึกษาถึงความเข้มข้นต่ำสุดของยา ที่สามารถยับยั้งการเจริญของเชื้อจุลินทรีย์ได้ 90% หรือค่าเอ็มไอซี 90 (minimum inhibitory concentration : MIC) ของยาด้านจุลชีพหลาย ๆ ชนิดต่อเชื้อที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ พบว่าค่าเอ็มไอซี 90 ของยาเพนิซิลลิน จี (penicillin G) เพียง 1 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร สามารถยับยั้งเชื้อแอกติโนแบซิลลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์บางสายพันธุ์ เชื้อแบคทีเรียดีสบางชนิด โดยเฉพาะเชื้อฟอร์โฟโรโมแนส จิงจิวัลิส เชื้อแคปโนไซโตพากา เชื้อยูแบคทีเรียม และเชื้อโวลินเนลลา เรกตา (Wolinella recta) (Slot และ Rams, 1990) แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าเชื้อบางชนิดในคราบจุลินทรีย์ได้เหงือกเช่น เซเลโนโมแนส สปุติจินา (Selenomonas sputigena) สามารถสร้างเอนไซม์เรียกว่า เบตา-แลกตาเมส (β -lactamases) ออกมาทำลายวงแหวนแลกตามิกของยา ทำให้ยาไม่สามารถออกฤทธิ์ฆ่าเชื้อเหล่านี้ได้ จึงมีการผลิตยาตัวใหม่คือ อ็อกเมนดิน (Augmentin) ซึ่งใช้ยาเพนิซิลลิน ผสมกับกรดคลาวูลานิก (clavulanic acid) จึงจะมีผลยับยั้งเอนไซม์ดังกล่าวได้ จึงนิยมนำมาใช้ในการรักษาโรคปริทันต์แทน นอกจากนี้เชื้อแอกติโนแบซิลลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์บางสายพันธุ์ก็ต่อต่อยาเพนิซิลลินได้ด้วย แต่ไม่ได้มีสาเหตุมาจากการสร้างเอนไซม์มาทำลายฤทธิ์ของยา ทำให้การใช้ยาเพนิซิลลินไม่ได้ผลเช่นเดียวกัน

คลินดามัยซิน

เป็นสารกึ่งอนุพันธ์ของยาลินโคมายซิน (lincomycin) ที่ออกฤทธิ์ยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ (bacteriostatic) โดยการยับยั้งการสร้างโปรตีนของเชื้อจุลินทรีย์ ด้วยการไปจับกับไรโบโซม 50 เอส (50S ribosomes) ของเชื้อ ขนาดรับประทาน 150 มิลลิกรัมทุก 6 ชั่วโมงเป็นเวลา 7 วัน และเมื่อให้ยาในขนาด 300 มิลลิกรัม จะพบความเข้มข้นของยาในซีรัมสูงสุดเท่ากับ 3 ถึง 5 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร ยาจะถูกดูดซึมได้เกือบหมดและกระจายตัวสู่เนื้อเยื่อส่วนใหญ่ของร่างกาย ที่สำคัญคือยาสามารถผ่านเข้าไปสู่เซลล์แมคโครฟาจ (macrophage) และเซลล์เม็ดเลือดขาวชนิดโพลิมอร์โฟนิวเคลียส (polymorphonuclear leukocyte) โดยขบวนการแอกทีฟทรานสปอร์ต (active transport) เป็นเหตุให้พบปริมาณของยาสูงในบริเวณที่เกิดการอักเสบเป็นหนอง ยาถูกขับออกทางน้ำดี ยาสามารถออกฤทธิ์ได้ดีกับเชื้อจุลินทรีย์ที่ไม่ต้องการอากาศ และมักจะเลือกใช้รักษาการติดเชื้อจากเชื้อจุลินทรีย์ที่ดื้อต่อยาเพนนิซิลลิน

อาการข้างเคียงของยา

1. ผลต่อระบบทางเดินอาหาร ที่พบบ่อยที่สุดคือ ท้องเสีย โดยเกิดขึ้นประมาณ 10-20% เนื่องจากยาไปมีผลโดยตรงต่อเยื่อเมือกในลำไส้และเชื้อจุลินทรีย์ปกติภายในลำไส้ นอกจากนี้ยังอาจพบอาการปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียนได้
2. การอักเสบของลำไส้โดยตรง (pseudomembranous colitis) เป็นอาการข้างเคียงของยาที่สำคัญที่สุดเนื่องจากทำให้เกิดการเพิ่มจำนวนของเชื้อคลอสทริเดียม ดิฟฟิไซล์ (Clostridium difficile) ซึ่งเป็นเชื้อที่ดื้อต่อยาคลินดามัยซิน และอาจทำให้เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิตได้
3. เป็นผื่นและลมพิษ (maculopapular rashes and urticaria) ซึ่งพบได้ถึง 3-5%

ขอบเขตในการทำลายเชื้อจุลินทรีย์ของยา

1. เชื้อจุลินทรีย์ชนิดที่ต้องการอากาศติดสีแกรมบวกรูปกลม (aerobic gram-positive cocci) เช่น สแตฟไฟโลคอคคัส และ นิวโมคอคคัส ที่ทำให้เกิดการติดเชื้ออย่างรุนแรง

2. เชื้อจุลินทรีย์ชนิดไม่ต้องการอากาศติดสีแกรมลบรูปแท่ง (anaerobic gram-negative rods) เช่น เชื้อแบคทีเรียบิฟิโด โดยเฉพาะเชื้อแบคทีเรียบิฟิโด แฟรกจิลิส (*Bacteroides fragilis*) และเชื้อฟิวโซแบคทีเรีย
3. เชื้อจุลินทรีย์ชนิดไม่ต้องการอากาศติดสีแกรมบวกรูปแท่ง (anaerobic gram-positive rods) เช่น แอกติโนมัยเซส ยูแบคทีเรียและโพรพิโอนิแบคทีเรีย (*Propionibacterium*)
4. เชื้อจุลินทรีย์ชนิดไม่ต้องการอากาศติดสีแกรมบวกรูปกลม (anaerobic gram-positive cocci) เช่น เปปโตคอคคัสและเปปโตสเตรปโตคอคคัส
5. เชื้อจุลินทรีย์ชนิดไม่ต้องการอากาศติดสีแกรมลบรูปกลม (anaerobic gram-negative cocci) เช่น เวลโลเนลลา

Gordon และ คณะ (1985) ได้ทำการศึกษาถึงผลของยาคลินดามัยซินที่นำมาใช้ในการรักษาโรคปริทันต์ โดยศึกษาในผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบที่ไม่ตอบสนองต่อการรักษา (refractory periodontitis) จำนวน 13 คน ที่เคยได้รับการขูดหินน้ำลาย การทำศัลยกรรมปริทันต์และการใช้ยาเตตราซัยคลินรักษามาแล้ว พบว่าไม่ประสบผลสำเร็จ และกำลังมีการทำลายของโรคเกิดขึ้นอยู่ โดยเปรียบเทียบระหว่างการให้ยาคลินดามัยซิน ไฮโดรคลอไรด์ขนาด 150 มิลลิกรัม วันละ 4 ครั้งเป็นเวลา 7 วัน ร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน และการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงอย่างเดียว พบว่าการให้ยาคลินดามัยซินร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน ทำให้มีอัตราของตำแหน่งที่กำลังมีการทำลายของโรคลดลง จาก 10.7% เป็น 0.5% เมื่อเวลาผ่านไป 12 เดือน และทำให้อาการทางคลินิกดีขึ้น คือความลึกของร่องปริทันต์ และการอักเสบของเหงือกลดลง การอักเสบเป็นหนอง รวมทั้งสัดส่วนของเชื้อสไปโรคีตส์และเชื้อรูปแท่งเคลื่อนที่ได้ลดลง แต่สัดส่วนของเชื้อรูปแท่งเคลื่อนที่ไม่ได้กับเชื้อรูปกลมเพิ่มขึ้น ซึ่งถือว่ามียาปฏิชีวนะที่เลือกได้เพียงอย่างเดียว พบในเหงือกปกติมากกว่าผลที่ได้จากการขูดหินน้ำลายเพียงอย่างเดียว ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคลินดามัยซิน น่าจะมีประโยชน์ในการนำมาใช้ร่วมในการรักษาโรคปริทันต์ที่ไม่ตอบสนองต่อการรักษาตามปกติ แต่อย่างไรก็ตามควรคำนึงถึงอาการข้างเคียงของยาที่จะเกิดขึ้นด้วย

Ohta, Okuda และ Takazoe (1986) ได้ศึกษาในผู้ป่วย 5 คน โดยใช้ยาคลินดามัยซินขนาด 150 มิลลิกรัม วันละ 3 ครั้งเป็นเวลา 5 วัน จากนั้นดูผลทางคลินิกและจุลชีววิทยาหลังจากได้รับยาแล้ว 3 เดือน พบว่ายาคลินดามัยซินสามารถลดอาการเหงือกอักเสบ ลดเชื้อสไปโรคีตส์ เชื้อพอร์ไฟโรโมนเนส จิงจิวัลิส และ เชื้อฟิวโซแบคทีเรีย นิวคลีเอตัม (*Fusobacterium*

neucleatum) ได้นานกว่า 6 เดือน แต่พบว่ามีปริมาณของเชื้อแอกติโนแบซิลลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์ และเชื้อไอเคนเนลลา คอริโรเดนส์เพิ่มมากขึ้นหลังการใช้ยา

เตตราซัยคลิน

เป็นยาที่ออกฤทธิ์ยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ โดยไปยับยั้งการสร้างโปรตีนของเชื้อจุลินทรีย์ด้วยการที่ยาไปจับกับไรโบโซม 30 เอส (30S ribosomes) ของเชื้อจุลินทรีย์ ขนาดรับประทานของยาเท่ากับ 250-500 มิลลิกรัม ทุก 6 ชั่วโมงเป็นเวลา 1-2 สัปดาห์ ยาถูกดูดซึมได้ถึง 70% แต่การดูดซึมจะลดลงถ้าให้ร่วมกับยาลดกรด นม และผลิตภัณฑ์จากนม จึงไม่ควรให้รับประทานยาพร้อมกับสิ่งเหล่านี้ จากนั้นยาจะกระจายไปทั่วร่างกาย โดยพบความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองหรือมากกว่าในซีรัมถึง 5-7 เท่า และเชื้อจุลินทรีย์ที่พบในร่องลึกปริทันต์ที่ลึก ๆ ส่วนใหญ่จะถูกยับยั้งได้ด้วยยาเตตราซัยคลินที่ความเข้มข้นนี้ จากนั้นยาจะถูกขับออกทางไต

อาการข้างเคียงของยา

1. ผลต่อระบบทางเดินอาหาร เช่นปวดท้อง, คลื่นไส้, อาเจียนและท้องเสีย
2. การระคายเคืองต่อแสง (photosensitivity)
3. การติดเชื้อฉวยโอกาส (superinfection) โดยเฉพาะจากเชื้อราในบริเวณเนื้อเยื่อของทางเดินอาหารและช่องคลอด
4. การมีพิษต่อตับและไต (hepatotoxicity and nephrotoxicity)
5. การเปลี่ยนสีของกระดูกและฟัน จึงห้ามใช้ยานี้ในหญิงมีครรภ์ที่มีระยะตั้งครรภ์มากกว่า 5 เดือนขึ้นไป ในเด็กทารกและในเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 8 ขวบ

ขอบเขตในการยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ของยา

การติดเชื้อที่เกิดจากเชื้อแอกติโนไมเซส แอกติโนแบซิลลัส แบคทีรอยดีส โปรปีโอนิแบคทีเรียม ครอสตริเดียม ยูแบคทีเรียม เปปโตคอคคัส แบคทีรอยดีส แฟรงคิลิส บางสายพันธุ์ และฟิวโซแบคทีเรียม และที่สำคัญคือยาเตตราซัยคลินไม่เหมือนยาด้านจุลชีพกลุ่มอื่น

เช่น เพนนิซิลลิน เนื่องจากสามารถออกฤทธิ์ยับยั้งเชื้อแอกติโนแบซิลลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโรคปริทันต์อักเสบในผู้เยาว์ได้ดี และเนื่องจากยาสามารถออกฤทธิ์ต่อเชื้อจุลินทรีย์ชนิดไม่ต้องการอากาศเลยได้หลายชนิด ทำให้เชื้อจุลินทรีย์บางสายพันธุ์เกิดอาการดื้อยาได้ เช่น เชื้อสแตฟไฟโลคอคคัส ออเรียส (*Staphylococcus aureus*)

เหตุผลที่นิยมนำเอาเตตราซัยคลินมาใช้ในการรักษาโรคปริทันต์

1. สามารถออกฤทธิ์ยับยั้งเชื้อที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ส่วนใหญ่ได้ โดยเฉพาะเชื้อพอริไฟโรโมนัส จิงจิวัลิส เชื้อพรีโวเทลลา อินเตอร์มีเดีย และเชื้อแอกติโนแบซิลลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์
2. สามารถจับกับผิวรากฟันและถูกปล่อยออกมาช้า ๆ โดยยังมีคุณสมบัติในการยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์อยู่ (Baker และคณะ ,1983)
3. สามารถยับยั้งกลไกการทำงานของเอนไซม์คอลลาจีเนส (collagenase) ในการทำลายเส้นใยคอลลาเจนของเหงือกและเอ็นยึดปริทันต์ (Golub และคณะ, 1985)
4. สามารถกระตุ้นให้เซลล์ไฟโบรบลาสต์เกิดการเกาะติดและเจริญบนผิวรากฟัน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการเกิดการงอกใหม่ (regeneration) ของอวัยวะปริทันต์ (Somerman และคณะ,1988)
5. สามารถยับยั้งการละลายตัวของกระดูกเบ้าฟันได้ (William, Jeffcoat และ Glodhaber, 1982)

ยาเตตราซัยคลินเป็นยาด้านจุลชีพที่มีคุณสมบัติเหนือกว่ายาด้านจุลชีพกลุ่มอื่น ในการนำมารักษาโรคปริทันต์ตรงที่ยามีความเข้มข้นในน้ำเหลืองเหงือกสูงกว่าในซีรัม เชื้อจุลินทรีย์ก็อาจจะถูกยับยั้งด้วยความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกที่สูงกว่า รวมทั้งจากคุณสมบัติของยาที่เป็นเพียงยับยั้งการเจริญของเชื้อจุลินทรีย์เท่านั้น จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่ความเข้มข้นของยาจะต้องมีค่าสูงพอที่จะยับยั้งได้นาน โดยเฉพาะในช่วงเวลาระหว่างการให้ยาแต่ละครั้ง โดย Gordon และคณะ (1981) ได้ศึกษาดูความเข้มข้นของยาในซีรัมและน้ำเหลืองเหงือก เมื่อให้ยาคัดต่อกัน 5 วัน ด้วยขนาด 250 มิลลิกรัมทุก 6 ชั่วโมงและทุก 12 ชั่วโมง พบว่าหลังจากเวลาผ่านไป 48 ชั่วโมง ความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกมีค่าสูงกว่าในซีรัม 2-4 เท่า ซึ่งสูงพอที่จะสามารถออกฤทธิ์ยับยั้งเชื้อส่วนใหญ่ในร่องลึกปริทันต์ได้ โดยมีความเข้มข้น 4-8 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร เมื่อให้ทุก 6

ชั่วโมง และ 2-4 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร เมื่อให้ทุก 12 ชั่วโมง ต่อมา Walker และคณะ (1981) ทำการศึกษาต่อโดยใช้ความเข้มข้นของยาเตตราซัยคลิน 4-8 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร พบว่าสามารถยับยั้งเชื้อส่วนใหญ่ที่เชื่อว่าเกี่ยวข้องกับการเกิดและการดำเนินไปของโรคปริทันต์ โดยเฉพาะเชื้อแอกติโนแบซิลลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์และเชื้อแคปโนไซโตฟากา ซึ่งพบมากในรอยโรคของผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบในผู้เยาว์

Kornman และ Karl (1982) ได้ศึกษาผลระยะยาวของยาเตตราซัยคลินต่อผู้ป่วยโรคปริทันต์ ซึ่งไม่ตอบสนองต่อการรักษาตามปกติจำนวน 20 คน โดยแบ่งเป็นผู้ป่วยที่ได้รับยาในขนาด 250 มิลลิกรัมต่อวันเป็นเวลานาน 2 - 7 ปี 10 คน และผู้ป่วยที่ได้รับยาขนาดเดียวกันนานอย่างน้อย 2 ปีและหยุดยามาเป็นเวลา 6 เดือนถึง 2 ปี โดยนำคราบจุลินทรีย์ใต้เหงือกไปเพาะเลี้ยงในอาหารเลี้ยงเชื้อที่ผสมยาเตตราซัยคลิน 1 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร เพื่อดูผลของการดื้อยาของเชื้อ พบว่าในผู้ป่วยที่ได้รับยาอยู่ ไม่พบมีเลือดออกจากการตรวจด้วยเครื่องมือปริทันต์ แต่ยังคงมีร่องลึกปริทันต์อยู่และมีเชื้อจุลินทรีย์ที่ไม่ต้องการอากาศติดสีแกรมลบรูปแท่งอยู่ โดยเฉพาะเชื้อฟิวโซแบคทีเรียมนิวคลีเอตัม ในขณะที่ 50% ของผู้ป่วยที่หยุดยาแล้วมีเลือดออกจากการตรวจ และมีร่องลึกปริทันต์เท่ากับผู้ป่วยกลุ่มแรก เชื้อที่พบส่วนใหญ่เป็นเชื้อจุลินทรีย์ที่ไม่ต้องการอากาศติดสีแกรมลบ โดยเฉพาะเชื้อพอร์ไฟโรโมนเนส จิงจิวัลิส และ ฟิวโซแบคทีเรียมนิวคลีเอตัม ส่วนผลของการดื้อยาของเชื้อ ในผู้ป่วยที่ได้รับยาอยู่มีเชื้อที่ดื้อต่อยา 76.6% เทียบกับผู้ป่วยที่หยุดยา แล้วคือ 25.9% แสดงให้เห็นว่าผู้ป่วยที่ได้รับยาเตตราซัยคลินในขนาดต่ำเป็นระยะเวลานาน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดของเชื้อจุลินทรีย์ใต้เหงือก และเชื้อจะมีลักษณะเป็นเชื้อที่ทำให้เกิดโรคหลังจากหยุดการให้ยา รวมทั้งเชื้อดื้อต่อยามากขึ้นด้วย

Lundstrom, Johansson และ Hamp (1984) ได้นำเอายาเตตราซัยคลินและยาเมโทรนิดาโซล มาใช้ร่วมในการรักษาโรคปริทันต์ในผู้ป่วยที่เป็นโรคปริทันต์ที่ไม่ตอบสนองต่อการรักษาจำนวน 9 คน โดยให้ยาเตตราซัยคลิน 2 สัปดาห์ และยาเมโทรนิดาโซล 1 สัปดาห์ พบว่ายาทั้ง 2 ชนิด ช่วยทำให้อาการทางคลินิกดีขึ้นและลดจำนวนของเชื้อสไปโรคีตัสและเชื้อรูปแท่งเคลื่อนที่ได้ เมื่อเวลาผ่านไป 18 เดือน อย่างไรก็ตามยาทั้ง 2 ชนิดให้ผลดีไม่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาผลของยาเตตราซัยคลินในผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบในผู้เยาว์แบบเฉพาะที่ เมื่อนำยามาใช้ร่วมกับการทำศัลยกรรมปริทันต์ โดยให้ยาในขนาด 250 มิลลิกรัม วันละ 4 ครั้ง เป็นเวลา 2 สัปดาห์หลังจากทำผ่าตัดเรียบร้อยแล้ว พบว่าสามารถทำให้ลดความลึกของร่องลึก

ปริทันต์ลดลง ระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์เพิ่มขึ้น การอักเสบของเหงือกลดลง และมีปริมาณของกระดูกเกิดขึ้นใหม่ในบริเวณรอยโรคที่มีการทำลายของกระดูกเป็นแบบแนวตั้ง (vertical bone defect) ซึ่งคล้ายกับการหายของรอยโรคในผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบในผู้ใหญ่ (Lindhe และ Liljenberg, 1984)

เมโทรนิดาโซล

เป็นสารประกอบที่เป็นอนุพันธ์ของไนโตรอิมิดาโซล (nitroimidazole) ด้วยการเอากลุ่มไนโตร (nitro) ออกจากโครงสร้างโมเลกุล ยานี้มีคุณสมบัติในการออกฤทธิ์ฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ (bacteriocidal) โดยไปรบกวนการสังเคราะห์ดีเอ็นเอ (DNA) ของเชื้อจุลินทรีย์ ทำให้เซลล์ของเชื้อตายในที่สุด ขนาดรับประทาน 200 มิลลิกรัม ทุก 8 ชั่วโมง เป็นเวลา 1-2 สัปดาห์ ยาถูกดูดซึมได้ดีโดยการรับประทาน และกระจายเข้าสู่เนื้อเยื่อต่าง ๆ ของร่างกายได้มาก รวมทั้งกระจายเข้าสู่ในน้ำลายได้ด้วย จากนั้นยาจะถูกขับออกทางไต แต่เนื่องจากยาสามารถเกิดปฏิกิริยากับแอลกอฮอล์ ทำให้เกิดอาการเหมือนคนเมา (antabuse reaction) จึงควรให้ผู้ป่วยที่ได้รับยานี้งดดื่มเครื่องดื่มที่ผสมแอลกอฮอล์

อาการข้างเคียงของยา

1. ผลต่อระบบทางเดินอาหาร ทำให้เกิดอาการปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียนและท้องเสีย
2. มีนิมง เวียนศีรษะ กระสับกระส่าย นอนไม่หลับ
3. ปากแห้งและการรับรสผิดปกติ
4. ถ้าได้รับยาเป็นระยะเวลานาน จะมีผลต่อระบบประสาทได้

ขอบเขตการทำลายเชื้อจุลินทรีย์ของยา

ยาสามารถยับยั้งเชื้อแบคทีเรียโดยเฉพาะกลุ่มแฟรงคิลิส เชื้อฟิวโซแบคทีเรีย เชื้อคลอสทริเดียม เชื้อยูแบคทีเรีย เชื้อเปปโตคอคคัส และเชื้อเปปโตสเตรปโตคอคคัส ซึ่งมักจะนำมาใช้กับผู้ป่วยที่มีการติดเชื้อในช่องปากอย่างรุนแรงและแพ้ต่อยาเพนิซิลลิน หรือรักษาด้วย

เพนนิซิลลินแล้วไม่ได้ผล เนื่องจากเชื้อส่วนใหญ่ (85%) ของการติดเชื้อในช่องปากเป็นเชื้อจุลินทรีย์ที่ไม่ต้องการอากาศเลย

ยาเมโทรนิดาโซลถูกนำมาใช้ร่วมในการรักษาโรคปริทันต์ เนื่องจากยาสามารถออกฤทธิ์ได้ดีกับเชื้อจุลินทรีย์ที่ไม่ต้องการอากาศคิดสี่แกรมลบรูปแท่งและเชื้อคลอสทริเดียม ส่วนเชื้อจุลินทรีย์ชนิดต้องการอากาศและเชื้อจุลินทรีย์ที่ต้องการอากาศเพียงเล็กน้อย (microaerophilic bacteria) มักจะต่อต่อยาชนิดนี้ รวมทั้งระดับความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองหรือก็ยังมีความสูงกว่ายาในซีรัมอีกเล็กน้อย ทำให้ความเข้มข้นดังกล่าวสามารถฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ได้มากขึ้น

จากการศึกษาถึงผลของยาเมโทรนิดาโซลในรอยโรคปริทันต์ต่าง ๆ พบว่าอาจให้ผลดีกว่าหรือไม่แตกต่างจากการรักษาตามปกติ Clark และคณะ (1983) ได้นำยามาร่วมกับการรักษาโรคปริทันต์อีกเสบตามปกติ ในผู้ป่วยหนุ่มสาวที่เป็นโรคปริทันต์อ่อน โดยให้ยาในขนาด 250 มิลลิกรัม วันละ 3 ครั้งเป็นเวลา 1 สัปดาห์ พบว่าให้ผลไม่แตกต่างไปจากผู้ป่วยกลุ่มควบคุมที่ได้รับยาหลอกร่วมกับการรักษาตามปกติ ต่อมา Loesche และคณะ (1984) ได้ศึกษาผลของยาในขนาดเดิม ในผู้ป่วยที่มีการทำลายของโรคปริทันต์อย่างรุนแรง พบว่าการใช้ยาร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน ทำให้จำนวนตำแหน่งของรอยโรคที่มีความลึกของร่องลึกปริทันต์ และระดับการสูญเสียการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ตั้งแต่ 7 มิลลิเมตรขึ้นไปมีจำนวนลดลง และ ลดปริมาณของเชื้อพอร์ไฟโรโมแนส จิงจิवालิส และเชื้อสไปโรจิตัสได้มากกว่ากลุ่มที่ได้รับยาหลอกร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเมื่อเวลาผ่านไป 15 ถึง 30 สัปดาห์

Gusberti, Syed และ Lang (1988) ได้นำยาเมโทรนิดาโซลมาใช้ร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันในการรักษาโรคปริทันต์ที่ไม่ตอบสนองต่อการรักษา โดยศึกษาในผู้ป่วยที่ทำการรักษาไปแล้ว 1-3 ปี จำนวน 5 คน โดยให้ยาในขนาด 250 มิลลิกรัมต่อวัน วันละ 3 ครั้งเป็นเวลา 10 วัน พบว่าทำให้อาการทางคลินิกดีขึ้น และสัดส่วนของเชื้อจุลินทรีย์ได้เหงือกเปลี่ยนแปลงใกล้เคียงกับที่พบในเหงือกปกติมากขึ้นและยังสามารถลดปริมาณเชื้อรูปแท่งชนิดไม่ต้องการอากาศ เช่น เชื้อฟิวโซแบคทีเรียม และเชื้อพอร์ไฟโรโมแนส จิงจิवालิส ได้เมื่อเวลาผ่านไปถึง 6 เดือน

นอกจากนี้ยังมีการใช้ยาเมโทรนิดาโซลร่วมกับยาอะม็อกซิซิลลิน (amoxycillin) ในการกำจัดเชื้อแอกติโนแบซิลลัส แอกติโนโมเซเทมโคมิแทนส์ได้เหงือก ในผู้ป่วยที่เป็นโรคปริทันต์อีกเสบในผู้เยาว์แบบเฉพาที่ และเป็นโรคปริทันต์อีกเสบที่มีการลุกลามอย่างรวดเร็ว (Rapidly progressive periodontitis) อย่างละ 11 คน พบว่าสามารถกำจัดเชื้อดังกล่าวได้หมดในผู้ป่วย 21 คนจากทั้งหมด

22 คน และมีอาการทางคลินิกดีขึ้นด้วย และจากการติดตามผลผู้ป่วยดังกล่าวหลังจากให้การรักษาไป 9-11 เดือนในผู้ป่วย 16 คน พบว่าไม่สามารถตรวจพบเชื้อแอกติโนแบซิลลัส แอกติโนโมเซเทมโคมิแทนส์ได้อีกเลย และมีอาการทางคลินิกดีขึ้นกว่าเดิมด้วย จึงน่าที่จะมีการนำ ยาทั้ง 2 ชนิด มาร่วมใช้ในการรักษาโรคปริทันต์ ที่เกี่ยวข้องกับเชื้อแอกติโนแบซิลลัส แอกติโนโมเซเทมโคมิแทนส์ (van Winkelhoff และคณะ, 1989)

การใช้ยาต้านจุลชีพในรูปแบบเฉพาะที่กับการรักษาโรคปริทันต์

จากการใช้ยาต้านจุลชีพทางระบบร่วมกับการรักษาโรคปริทันต์ตามปกติ พบว่ามีข้อเสียหลายประการ เช่นเกิดอาการข้างเคียงของยาที่เกิดขึ้นกับอวัยวะส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย เช่นการเกิดปฏิกิริยาภูมิไวเกินจากการใช้ยาเพนนิซิลลิน การเปลี่ยนสีของกระดูกและฟันจากการใช้ยาเตตราซัยคลินและยาไมโนซัยคลิน หรือการเกิดปฏิกิริยาระหว่างยาที่ใช้กับยาชนิดอื่น เช่น ประสิทธิภาพของยาเพนนิซิลลินจะลดลงเมื่อให้พร้อมกับยาเตตราซัยคลิน ยาเมโทรนิดาโซล เสริมฤทธิ์กับยาคลอแรมเฟนิคอล (Chloramphenicol) และ ไซเมทิดีน (Cimetidine) หรือทำให้เกิดอาการอยากยา เมื่อให้พร้อมกับเครื่องดื่มที่ผสมแอลกอฮอล์ หรือยาลดกรดจะมีผลให้การดูดซึมยาเตตราซัยคลินลดลงเมื่อให้พร้อมกัน จากข้อเสียดังกล่าวทำให้ในระยะต่อ ๆ มา การใช้ยาแบบเฉพาะที่จึงจะได้รับความสนใจจากนักวิจัยมากกว่า เนื่องจากมีข้อดีคือ ปริมาณความเข้มข้นของยาในร่องลึกปริทันต์ เมื่อให้ยาแบบเฉพาะที่สามารถทำให้มีค่าสูงถึง 10-100 เท่าของยาที่ให้ทางระบบและคงอยู่ในบริเวณที่มีการอักเสบเป็นเวลานานกว่า รวมทั้งสามารถลดอาการข้างเคียงหรือการเกิดปฏิกิริยาระหว่างยาชนิดอื่นที่ให้ทางระบบดังที่กล่าวมาข้างต้นด้วย ในปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบของยาเฉพาะที่มีมากขึ้น เริ่มตั้งแต่การนำยามาผสมในหมากฝรั่ง ยาสีฟัน หรือทำในรูปแบบของน้ำยาบ้วนปาก (mouthrinse) แต่การใช้ยาในลักษณะเหล่านี้พบว่ายายังไม่สามารถเข้าถึงในตำแหน่งของรอยโรคได้ โดยจะให้ผลเพียงช่วยลดการเกิดคราบจุลินทรีย์ และลดการอักเสบของเหงือกเพียงชั่วคราวเท่านั้น แต่ไม่เหมาะที่จะนำมาใช้รักษาโรคปริทันต์อักเสบที่มีเชื้อจุลินทรีย์เป็นจำนวนมากในร่องลึกปริทันต์ นอกจากนี้ยังมีการนำเอายาต้านจุลชีพมาใช้ในลักษณะ น้ำยาฉีดล้างใต้เหงือก (subgingival irrigation) และน้ำยาฉีดล้างเหนือเหงือก (supragingival

irrigation) และเมื่อเปรียบเทียบวิธีการทั้ง 2 ในการฉีดล้าง พบว่าการฉีดล้างใต้เหงือก ลงไปห่างจากขอบเหงือก 3 มิลลิเมตร โดยใช้เข็มฉีดยาไฮโปเดอร์มิกที่มีปลายทื่อ (blunt hypodermic needle) น้ำยาสามารถที่จะแทรกซึมลงไปสู่คราบจุลินทรีย์ที่อยู่ลึกสุดในร่องลิ้นปริทันต์ทั้งที่ลึกและตื้น ที่เป็นคราบจุลินทรีย์ชนิดยึดติดกับผิวรากฟัน (adherent plaque) ในขณะที่การฉีดล้างเหนือเหงือก ไม่สามารถที่จะเข้าถึงคราบจุลินทรีย์ใต้เหงือกได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะเยื่อบุผิวของร่องลิ้นปริทันต์ (pocket epithelium) ที่รัดแน่นรอบรากฟันหรือเพราะติดยูปร่างที่โค้งงอของเหงือกระหว่างฟัน (Hardy, Newman และ Strahan, 1982)

MacAlpine และคณะ (1985) ได้ศึกษาถึงผลของยาเตตราซัยคลินฉีดล้างใต้เหงือกร่วมกับการควบคุมคราบจุลินทรีย์และการซูดหินน้ำลายเพียง 1 ครั้ง เทียบกับการฉีดล้างด้วยน้ำเกลือและไม่ได้ฉีดล้างอะไรเลย ในร่องลิ้นปริทันต์ของผู้ป่วย 11 คนที่มีความลึกอย่างน้อย 6 มิลลิเมตร โดยใช้ความเข้มข้นของยา 50 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร ฉีดล้างทุก ๆ 2 สัปดาห์เป็นเวลา 24 สัปดาห์ พบว่าในรอยโรคที่ฉีดล้างด้วยยาเตตราซัยคลิน ฉีดล้างด้วยน้ำเกลือ และไม่ได้ฉีดล้างน้ำยา มีสภาพทางคลินิกดีขึ้น จำนวนเชื้อสไปโรคีตส์ลดลงอย่างไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าการฉีดล้างของยาเตตราซัยคลินทุก ๆ 2 สัปดาห์ไม่ได้มีส่วนช่วยในการรักษาโรคปริทันต์อักเสบเท่าใดนัก ถ้าผู้ป่วยสามารถควบคุมคราบจุลินทรีย์โดยการดูแลรักษาอนามัยในช่องปากเป็นอย่างดี

Lazzaro, Bissada และ Maybury (1985) ได้ศึกษาในผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบจำนวน 12 คนโดยใช้ยาเมโทรนิดาโซลความเข้มข้น 5% ฉีดล้างในร่องลิ้นปริทันต์ที่ลึกอย่างน้อย 5 มิลลิเมตร โดยฉีดวันเว้นวันเป็นเวลา 2 สัปดาห์ เปรียบเทียบกับการซูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน พบว่าการฉีดล้างด้วยยาเมโทรนิดาโซลจะทำให้อาการทางคลินิกดีขึ้น จำนวนของเชื้อสไปโรคีตส์ลดลง และจำนวนเชื้อรูปกลมเพิ่มขึ้น แต่น้อยกว่าการซูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน ซึ่งได้ผลเช่นเดียวกับการใช้ยาเตตราซัยคลินความเข้มข้น 5 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตรฉีดล้างใต้เหงือก แม้ว่าจะสามารถเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของเชื้อจุลินทรีย์ใต้เหงือกให้ใกล้เคียงกับสภาพที่เป็นเหงือกปกติได้ แต่ก็ได้ผลดีน้อยกว่าการซูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงอย่างเดียว (Silverstein และคณะ, 1985)

อย่างไรก็ตาม มีบางงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าการใช้ยาเตตราซัยคลินฉีดล้างใต้เหงือกทุก 2 วัน เป็นเวลา 2 สัปดาห์ กับการซูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงอย่างเดียวและครั้งเดียว สามารถลดปริมาณเชื้อสไปโรคีตส์และเชื้อรูปแท่งเคลื่อนที่ได้ และเพิ่มปริมาณเชื้อรูปกลมได้ผลในระดับที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งการที่ยาเตตราซัยคลินสามารถใช้ได้ผลดี อาจเนื่องจากมีคุณสมบัติในการจับ

กับผิวรากฟันและค่อย ๆ ถูกปลดปล่อยออกมามีผลต่อเชื้อจุลินทรีย์ใต้เหงือก (Silverstein และคณะ, 1988)

Puchalsky และคณะ (1989) ได้ศึกษาโดยใช้ยาเตตราซัยคลินความเข้มข้น 100 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร ฉีดล้างใต้เหงือกนาน 5 นาที เทียบกับการฉีดล้างด้วยน้ำเกลือ 0.9% หลังจากที่ได้รับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเรียบร้อยแล้ว ในร่องลึกปริทันต์ที่ลึกอย่างน้อย 5 มิลลิเมตร พบว่า ในกลุ่มที่ฉีดล้างยาเตตราซัยคลินทำให้มีการเพิ่มระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ได้มากกว่ากลุ่มที่ฉีดล้างด้วยน้ำเกลือ คือเพิ่มขึ้น 2.08 ± 0.33 มิลลิเมตร และ 1.16 ± 0.29 มิลลิเมตร ตามลำดับ เมื่อเวลาผ่านไป 3 เดือน และเพิ่มขึ้น 1.83 ± 0.32 มิลลิเมตร และ 0.98 ± 0.28 มิลลิเมตร ตามลำดับ เมื่อเวลาผ่านไป 6 เดือน แสดงให้เห็นว่าการฉีดล้างด้วยน้ำยาเตตราซัยคลิน ไฮโดรคอลลอยด์ใต้เหงือก มีประโยชน์ในการรักษาโรคปริทันต์

Nylund และ Egelberg (1990) ได้ศึกษาถึงผลของการใช้ยาเตตราซัยคลินฉีดล้างใต้เหงือกร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันในบริเวณช่องรากฟันกรามของรอยโรคปริทันต์ ในขนาดของยา 50 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร เทียบกับกลุ่มควบคุมที่ใช้ น้ำเกลือ พบว่าได้ผลไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษาส่วนใหญ่ ถึงผลของการฉีดล้างด้วยน้ำยาต้านจุลชีพใต้เหงือกเพียงอย่างเดียว หรือใช้ร่วมกับการรักษาโรคปริทันต์ตามปกติ พบว่าสามารถลดปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ใต้เหงือก และทำให้อาการทางคลินิกของรอยโรคดีขึ้น แต่จากข้อมูลที่ได้พบว่าในแต่ละการศึกษา ใช้ยาต้านจุลชีพต่างชนิดกัน และความเข้มข้นของยาที่ใช้แตกต่างกัน จึงยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่แน่นอนของยาต้านจุลชีพในรูปแบบนี้ และยังเป็นปัญหาอยู่ว่าการฉีดล้างยาต้านจุลชีพใต้เหงือกนี้ จำเป็นสำหรับการรักษาโรคปริทันต์หรือไม่ เนื่องจากมีการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าการรักษาโรคปริทันต์ตามปกติและผู้ป่วยสามารถรักษาอนามัยช่องปากได้เป็นอย่างดีแล้ว ก็สามารถให้ผลการรักษาในระดับเดียวกับการใช้ยาฉีดล้างใต้เหงือกร่วมในการรักษา ดังนั้นอาจเป็นการมองว่าการนำเอา ยาต้านจุลชีพมาใช้ในรูปแบบนี้โดยเสริมกับการรักษาตามปกติ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาโรคปริทันต์เฉพาะในบริเวณที่เป็นปัญหากับการรักษา เช่นบริเวณช่องรากฟันกราม และร่องลึกปริทันต์ที่ลึกมาก ๆ ซึ่งยากต่อการเข้าทำการรักษา

จากข้อบกพร่องของการใช้ยาต้านจุลชีพในรูปแบบเฉพาะที่บางอย่าง ดังที่กล่าวมาข้างต้น ยังไม่สามารถทำให้ยาเข้าถึงจุดที่เป็นรอยโรคได้ดีจริง หรือสามารถรักษาระดับปริมาณความเข้มข้นของยาให้เพียงพอในการยับยั้งเชื้ออยู่ในร่องลึกปริทันต์ได้นานเพียงพอ จึงมีการคิดค้นรูปแบบ

ของการใช้ยาเฉพาะที่ที่เรียกว่า ระบบควบคุมการปล่อยตัวยาอย่างช้า ๆ (controlled-release delivery system) ขึ้นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าว โดยหวังว่าจะสามารถลดปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ และทำให้อาการทางคลินิกของโรคดีขึ้น การใช้ยาแบบเฉพาะที่ในรูปแบบนี้ จะเป็นการใช้ยาโดยตรงในร่องลึกปริทันต์โดยอาศัยสารตัวนำ แล้วให้ตัวยาค่อย ๆ ละลายออกมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ยาเข้าถึงตำแหน่งลึกสุดของรอยโรค และออกฤทธิ์ได้นานเพียงพอ รูปแบบของยาชนิดนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ตามความสามารถในการละลาย ตัวของสารตัวนำ คือ สารตัวนำที่ไม่สามารถละลายได้ (non-resorbable vehicle) และสารตัวนำที่สามารถละลายได้ (resorbable vehicle)

1. สารตัวนำที่ไม่สามารถละลายได้ (non-resorbable vehicle)

1.1 ท่อไฟเบอร์ลักษณะกลวง (Hollow fiber) ขนาดเล็ก (Goodson, Haffajee และ Socransky, 1979) ที่ทำจากเซลลูโลส อะซิเตท (cellulose acetate) ซึ่งเป็นโพลีเมอร์ที่สามารถเข้ากับเนื้อเยื่อของร่างกายได้ดี และใช้ในการเตรียมยาอย่างกว้างขวาง เช่น เอนเทอริกโคทแคปซูล (enteric coated capsule) โดยมีเส้นผ่านศูนย์กลางรอบนอกเท่ากับ 25 ไมครอน และเก็บรักษาภายในหลอดแก้วโพลีเอททิลีน (polyethylene tube) ที่ปิดสนิทภายในบรรยากาศที่มีไนโตรเจน เมื่อต้องการใช้เลือกขนาดของไฟเบอร์ที่เหมาะสม คือเล็กกว่าปลายของเครื่องมือตรวจปริทันต์ประมาณ 30% แล้วนำไปพันรอบคอฟันและค้อย ๆ กัดไฟเบอร์ลงสู่ก้นของร่องลึกปริทันต์ แต่มีข้อควรระวังคือ ไฟเบอร์มีความเปราะ จึงต้องจับถือด้วยความระมัดระวัง แต่พบว่าไม่มีผลระคายเคืองจากตัวไฟเบอร์ เนื่องจากพบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงของอัตราการไหลของน้ำเหลืองเหงือก หลังจากใส่ไฟเบอร์ลงในร่องลึกปริทันต์ ภายในไฟเบอร์จะบรรจุยาเตตราซัยคลิน 23 % (น้ำหนัก/ปริมาตร) ซึ่งเมื่อนำไปใส่ในร่องลึกปริทันต์ พบว่าปริมาณของยาที่ใช้ในลักษณะนี้ ใช้ยาเพียงประมาณ 3 มิลลิกรัมต่อฟันใน 1 จุดภาคใน 1 วัน เมื่อเปรียบเทียบกับในขณะที่ยาเตตราซัยคลินที่ให้ทางระบบจะต้องใช้ยาในปริมาณ 1000 มิลลิกรัมต่อวัน เป็นเวลา 10 วัน แสดงให้เห็นว่าการใช้ยาในลักษณะนี้ สามารถลดระดับของยาที่ผู้ป่วยจะได้รับลงถึงเกือบ 1000 เท่าของการใช้ยาทางระบบ ซึ่งทำให้ลดผลข้างเคียงของยาลงไปได้ด้วย ส่วนการศึกษาถึงการ

ละลายตัวของยาออกมาในร่องลึกปริทันต์ พบว่าปริมาณยาละลายตัวออกมาถึง 95% ภายใน 2 ชั่วโมงแรก และจะค่อย ๆ ลดลงต่อไปอย่างช้า ๆ

ต่อมามีการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อใส่ยาเตตราซัยคลินในรูปแบบของท่อไฟเบอร์ ลักษณะกลวงในร่องลึกปริทันต์ 2 วัน สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของเชื้อจุลินทรีย์ให้ใกล้เคียงกับสภาพที่พบในเหงือกปกติมากขึ้น รวมทั้งสามารถทำให้อาการทางคลินิกของโรคปริทันต์ดีขึ้นด้วย โดยไม่พบว่าไปมีผลต่อร่องลึกปริทันต์อื่นที่ไม่ได้ใส่ (Lindhe และคณะ, 1979)

1.2 แถบอะคริลิก (acrylic strip) ทำจากวัสดุพวอะคริลิกที่แข็งตัวได้เอง (cold cure acrylic) โดย Addy และคณะ (1982) ได้นำเอาผงของยาเตตราซัยคลิน 40% โดยน้ำหนัก มาผสมกับโพลีเอทิลเมทาไครเลต โพลีเมอร์ (polyethylmethacrylate polymer) แล้วผสมผงที่ได้เข้ากับโมโนเมอร์ (monomer) ในอัตราส่วน 4:1 โดยปริมาตร และทำให้เป็นแถบกว้าง 1 มิลลิเมตร หนา 0.5 มิลลิเมตร ส่วนความยาวของแถบยาขึ้นกับความลึกของร่องลึกปริทันต์และจากการศึกษาถึงคุณสมบัติของแถบยาเตตราซัยคลินในห้องปฏิบัติการ พบว่าปริมาณยาเตตราซัยคลินที่ละลายออกมาจนถึงวันที่ 14 มีปริมาณเท่ากับ 970 ไมโครกรัม ซึ่งพบว่าเป็นเพียง 40% ของปริมาณยาทั้งหมดที่ใช้ เนื่องจากตัวยาเตตราซัยคลินมีความสามารถในการละลายตัวต่ำอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามระดับความเข้มข้นที่ตรวจพบยังถือว่ามีค่าสูงเกินกว่าค่าเอ็มไอซีของเชื้อต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ได้ แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมของร่องลึกปริทันต์ที่ซับซ้อนอาจทำให้ลดความสามารถของยาในการยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ลงได้หลังจากใส่ยาเพียงไม่กี่วัน แต่จะไม่พบปัญหาในการใส่แถบยา รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดความรำคาญต่อผู้ป่วยด้วย

Yeung, Newman และ Addy (1983) ได้นำรูปแบบของยาชนิดนี้มาใช้อีกครั้งหนึ่ง โดยผสมยาเมโทรนิดาโซล 40% เข้าไปแทน โดยเปลี่ยนแถบยาทุก ๆ สัปดาห์ รวม 4 ครั้ง ร่วมกับการรักษาตามปกติ พบว่าทำให้ลักษณะอาการทางคลินิกดีขึ้น แต่พบข้อเสียคือ แถบอะคริลิกขาดคุณสมบัติในการยึดอยู่ในร่องปริทันต์ และทำให้อัตราการไหลของน้ำเหลืองเหงือกเพิ่มขึ้นในระยะแรก ๆ ที่ทำการเปลี่ยนแถบยาทุก ๆ สัปดาห์

Addy และ Langeroudi (1984) ; Addy, Langeroudi และ Hassan (1985) ได้ศึกษาผลของยาเตตราซัยคลินและยาเมโทรนิดาโซลที่บรรจุในแถบอะคริลิก ในร่องลึกปริทันต์ที่มีความลึก

ตั้งแต่ 6 มิลลิเมตรขึ้นไป โดยใส่แถบยาให้ยาวกว่าความลึกของร่องลึกปริทันต์ประมาณ 0.5-1 มิลลิเมตร พบว่าทำให้เพิ่มปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์รูปกลมและลดปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ที่เคลื่อนที่ได้รูปแท่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื้อสไปโรคีตส์ได้ รวมทั้งทำให้ดัชนีเหงือกอักเสบและอัตราการไหลของน้ำเหลืองเหงือกลดลงได้เป็นเวลานานถึง 3 เดือน แต่พบว่าแถบยาที่ใส่ยาเตตราซัยคลินสามารถยับยั้งเชื้อได้ถึงวันที่ 11 เท่านั้น รวมทั้งพบว่าปริมาณของยาที่ละลายออกมาจะลดลงน้อยมากภายใน 4 ชั่วโมงหลังจากใส่แถบยา

Fanas, Drucker และ Hull (1991) ได้ใช้รูปแบบของแถบอะคริลิก ที่บรรจุยาอะม็อกซิซิลิน ที่ผสมกรดคลอวูลานิก พบว่าที่ความเข้มข้น 40% จะให้ระดับของยาสูงสุดในวันที่ 10 เมื่อใส่ยาลงในร่องลึกปริทันต์ของผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบอย่างรุนแรง พบว่าสามารถเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของเชื้อจุลินทรีย์ได้เหงือกได้เมื่อตรวจวัดใน 3 สัปดาห์หลังจากเอาแถบอะคริลิกออก แต่ไม่พบว่ามีผลต่อเชื้อพอริไฟโรโมนเนส จิงจิวัลิส และเชื้อพรีโวเทลลา อินเตอร์มีเดีย

1.3 ท่อไดอะไลซิส (dialysis tube) เป็นท่อกลวงที่ทำจากเซลลูโลสที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางภายในเท่ากับ 215 ไมครอน โดยตัดให้มีความยาวเท่ากับ 1, 2, 3 และ 4 เซนติเมตร อาจใช้ความร้อนปิดปากท่อหรือเปิดไว้ก็ได้ ซึ่งพบว่าได้ผลไม่แตกต่างกัน และจากการศึกษาในห้องปฏิบัติการถึงการละลายตัวของยาเตตราซัยคลินและยาเมโทรนิดาโซลออกจากท่อไดอะไลซิส พบว่ายาละลายออกมาเกือบทั้งหมดภายใน 24 ชั่วโมง โดยไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดหรือปิดปลายท่อ (Addy และคณะ, 1982)

Wan Yusof และคณะ (1984) ใช้ยาเมโทรนิดาโซลความเข้มข้น 0.5% ในท่อไดอะไลซิส ใส่เข้าไปในร่องลึกปริทันต์ของผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบแบบเรื้อรัง โดยใส่ทุก ๆ สัปดาห์ ทั้งหมด 4 ครั้ง พบว่าสามารถทำให้อาการทางคลินิกดีขึ้นเมื่อประเมินผล 8 สัปดาห์ หลังจากสิ้นสุดการใส่ยา

1.4 แท่งไฟเบอร์ลักษณะเป็นแท่งเดี่ยว (Monolithic fiber) (Goodson และคณะ, 1983 ; Goodson และ คณะ, 1985) เป็นสารตัวนำชนิดเส้นใยเดี่ยวที่ทำจาก เอทิลีน ไวนิล อะซิเตต (ethylene vinyl acetate) ที่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 มิลลิเมตร ซึ่งได้มีการศึกษานำเอายาเตตราซัยคลินมาใช้กับสารตัวนำชนิดนี้ โดยใช้ความเข้มข้นของยา 440 ไมโครกรัมต่อเซนติเมตร พบว่ายาละลายตัวในอัตรา 100 ไมโครกรัมต่อเซนติเมตร ใน 1 วัน และ 25 ไมโครกรัมต่อ

เซนติเมตรในวันที่ 2 ถึง 9 กล่าวคือตัวยาสสามารถค่อย ๆ ละลายออกมาได้ถึง 9 วัน และเมื่อใช้ร่วมกับยาปิดแผลปริทันต์ (periodontal dressing) พบว่าความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือก หลังจากที่ใช้ไฟเบอร์ไป 10 วัน เท่ากับ 643 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร ซึ่งมากกว่าค่าเอ็มไอซีของเชื้อที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ถึง 20 เท่า และเมื่อเทียบกับความเข้มข้นของยาเตตราซัยคลินในน้ำเหลืองเหงือก เมื่อให้ยาทางระบบ พบว่ามีค่าความเข้มข้นของยาสูงกว่าถึง 46-129 เท่า โดยการคำนวณพบว่า การให้ยาโดยสารตัวนำนี้ ตลอดการศึกษาจะใช้ยาในปริมาณเพียง 21.68 มิลลิกรัม แต่การให้ยาทางระบบจะต้องรับประทานถึง 20,000 มิลลิกรัม ในกรณีที่ให้ 1,000 มิลลิกรัมต่อวัน เป็นเวลา 20 วัน แสดงให้เห็นว่าการให้ยาโดยใช้แท่งไฟเบอร์ลักษณะเป็นแท่งเดี่ยวนี้สามารถลดปริมาณยาที่ใช้ได้ถึง 923 เท่า โดยพบว่าสามารถลดเชื้อที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ได้มากกว่าการขูดหินน้ำลายและ เกลารากฟัน

นอกจากนี้ Goodson และคณะ (1991) ยังได้ศึกษาการใช้ยาเตตราซัยคลินไฟเบอร์ในผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบจำนวน 107 คน จากสถานที่ศึกษาหลายแห่ง โดยศึกษาเป็นเวลา 60 วัน พบว่า เมื่อใช้ยาเตตราซัยคลินไฟเบอร์ในร่องลึกปริทันต์ และใช้กาวไซยาโนอะคริเลต (cyanoacrylate adhesive) เป็นตัวช่วยยึดไฟเบอร์ให้ติดกับผิวฟันเป็นเวลา 10 วัน สามารถลดความลึกของร่องลึกปริทันต์ เพิ่มระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ และลดการมีเลือดออกจากการตรวจได้มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผลที่ได้จากการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงอย่างเดียว หรือการใส่ไฟเบอร์ที่ไม่ได้ผสมยาเตตราซัยคลิน หรือการที่ไม่ได้ให้การรักษาอะไรเลย การใช้เตตราซัยคลินจะก่อให้เกิดการอักเสบเล็กน้อยประมาณ 20% ในขณะที่นำเอาไฟเบอร์ออกหลังการรักษาสิ้นสุดลง และมีอาการเจ็บเล็กน้อยประมาณ 19% ขณะใส่ไฟเบอร์ครั้งแรก แต่อาการดังกล่าวหายไปอย่างรวดเร็ว

1.5 เอทิล เซลลูโลส ฟิล์ม (Ethyl cellulose film) (Golomb และคณะ, 1984) เป็นสารตัวนำที่ทำจากเอทิล เซลลูโลส (ethyl cellulose) อาจผสมโพลีเอทิลีน ไกลคอล (polyethylene glycol) หรือไม่ผสมก็ได้ ซึ่งถ้าผสมจะทำให้แผ่นฟิล์มสามารถปลดปล่อยยาออกมาได้นานขึ้น แผ่นฟิล์มมีขนาด 3 x 7 มิลลิเมตร และหนา 0.2 มิลลิเมตร บรรจุยาเมโทรนิดาโซล 40% ซึ่งมีน้ำหนักประมาณ 5 มิลลิกรัมและ มีปริมาณของยาประมาณ 2 มิลลิกรัม พบว่ายามีเมโทรนิดาโซลค่อย ๆ ถูกปลดปล่อยออกมาอย่างช้า ๆ เป็นเวลานาน 3 วัน

2. สารตัวนำที่สามารถละลายได้ (resorbable vehicle)

เป็นสารตัวนำที่ถูกพัฒนาขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องของสารตัวนำที่ไม่สามารถละลายได้ คือการที่จำเป็นต้องนำสารตัวนำออกเป็นระยะ ๆ หลังจากที่ตัวยาละลายออกหมดแล้ว รวมทั้งสารตัวนำดังกล่าวยังขาดคุณสมบัติในการยึดอยู่ในร่องลึกปริทันต์ ซึ่งจำเป็นต้องใช้สารบางอย่างช่วยเพิ่มการยึดอยู่ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ มักทำให้เกิดการระคายเคืองต่ออวัยวะปริทันต์และขัดขวางต่อการหายของเนื้อเยื่อ ทำให้ผลการรักษาไม่ดีเท่าที่ควร

2.1 เบสชนิดไฮโดรฟิลิก (Hydrophilic base) (Tokumoto และคณะ, 1985)

ใช้ผสมกับยาเตตราซัยคลินความเข้มข้น 3% บรรจุอยู่ในหลอดฉีดยาที่ใช้สำหรับล้างคลองรากฟัน นำมาใช้โดยการฉีดเข้าไปในร่องลึกปริทันต์ของผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบจำนวน 8 คน ที่มีร่องลึกปริทันต์อย่างน้อย 4 มิลลิเมตร ทุก ๆ 2 วัน เป็นเวลา 2 สัปดาห์ พบว่าสามารถทำให้อาการทางคลินิกดีขึ้น และปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ทั้งหมดในร่องลึกปริทันต์ลดลง รวมทั้งทำให้สัดส่วนของเชื้อจุลินทรีย์ได้เหงือกเปลี่ยนแปลงไป โดยมีปริมาณของเชื้อสไปโรคีตส์ลดลง แต่เชื้อจุลินทรีย์รูปกลมเพิ่มมากขึ้น

2.2 แถบไฮดรอกซีโพรพิลเซลลูโลส (Hydroxypropylcellulose strip) (Noguchi

และคณะ, 1987) เป็นแถบที่ทำขึ้นจากสารไฮดรอกซีโพรพิลเซลลูโลส มีคุณสมบัติสลายตัวอย่างช้า ๆ ในน้ำเหลืองเหงือก รวมทั้งสามารถยึดติดกับผิวฟันและเนื้อเยื่ออ่อนได้เมื่อเริ่มมีการสลายตัว มีการใช้ยาเตตราซัยคลิน 0.28 กรัมผสมเข้าไปด้วย และทำออกมาในลักษณะเป็นแถบยาที่แข็งแต่ยืดหยุ่นได้ ขนาดกว้าง 1 มิลลิเมตร ยาว 10 มิลลิเมตร หนา 0.3 มิลลิเมตร ทำให้สามารถสอดถึงก้นของร่องลึกปริทันต์ได้ง่ายโดยไม่ก่อให้เกิดความไม่สบายแก่ผู้ป่วย การศึกษาของการละลายของตัวยานอกจากแถบยา พบว่ายาละลายออกมามากถึง 80% ภายใน 1 ชั่วโมง และเกือบหมด 100% ภายใน 2 ชั่วโมง และลดลงอย่างช้า ๆ จาก 3 ถึง 20 ชั่วโมง และเมื่อใส่แถบไฮดรอกซีโพรพิล เซลลูโลส ที่บรรจุยาเตตราซัยคลินลงในร่องลึกปริทันต์ที่ลึก ๆ พบว่าสามารถลดอาการมีเลือดออกจากการตรวจและลดสัดส่วนของเชื้อพอร์ไฟโรโมนเนส จิงจิวัลิส ในร่องลึกปริทันต์ลงได้

2.3 คอลลาเจน फिल्म (collagen film) (Minabe และคณะ, 1989) เป็นสารตัวนำชนิดที่สามารถละลายได้ที่พัฒนาขึ้น เพื่อแก้ไขปรับปรุงปัญหาที่เกิดจากการใช้สารตัวนำที่ไม่สามารถละลายได้ เช่น ความสะดวกในการใช้ การควบคุมการละลายตัวของยา และระยะเวลาที่ยายังคงความเข้มข้นที่สามารถยับยั้งเชื้อได้ โดยการใช้อะเทโลคอลลาเจน (Atelocollagen) จากผิวหนังของลูกวัวมาทำเป็นสารตัวนำ ซึ่งเคยนำไปใช้เป็นสารตัวนำของเอนไซม์และยาชนิดอื่นมาก่อนแล้ว เมื่อมีการนำมาใช้เป็นสารตัวนำของยาเตตราซัยคลิน จะต้องผ่านขบวนการครอสลิงค์ (cross-linked) ด้วยกลูตารัลดีไฮด์ 2% (glutaraldehyde) เพื่อลดการสลายตัวของคอลลาเจนให้ช้าลง และลดปฏิกิริยาการเกิดภูมิคุ้มกันจากร่างกาย โดยทำเป็นแผ่นฟิล์มที่มีผงเตตราซัยคลินในอัตราส่วน 1 กรัมต่อคอลลาเจน 1 กรัม และเมื่อสอดใส่เตตราซัยคลินฟิล์มลงในร่องลึกปริทันต์ พบว่าสามารถรักษาระดับความเข้มข้นของยาให้อยู่ในระดับ 17-180 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร ภายหลังใส่ยาไปแล้วนานถึง 10 วัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการใช้เตตราซัยคลินฟิล์มนี้ อาจให้ผลการรักษาระยะยาวจากการใส่ยาเพียง 1 ครั้ง อย่างไรก็ตามความเข้มข้นของยาในร่องลึกปริทันต์ก็ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ผ่านไป และการสลายตัวของคอลลาเจนฟิล์มอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมภายในร่องลึกปริทันต์ และช่องปากได้

และจากการศึกษาถึงผลทางคลินิกและจุลชีววิทยาของคอลลาเจนฟิล์ม ที่บรรจุยาเตตราซัยคลิน เทียบกับคอลลาเจนฟิล์มที่ไม่ได้บรรจุยาโดย Minabe, Takeuchi, Tamura และคณะ (1989) พบว่า เมื่อใส่เตตราซัยคลินในคอลลาเจนฟิล์มลงในร่องลึกปริทันต์ที่ลึก 4 มิลลิเมตรขึ้นไป สามารถลดอาการเลือดออกจากการตรวจได้มากกว่าแผ่นฟิล์มหลอก เป็นระยะเวลานานถึง 3-4 สัปดาห์ รวมทั้งทำให้ปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ และสัดส่วนของเชื้อเคลื่อนที่ได้รูปแท่งและเชื้อสไปโรคีตส์ ลดลงถึง 3 สัปดาห์ หลังจากใส่ฟิล์มเพียงครั้งเดียว

Minabe, Takeuchi, Tomomatsu และคณะ (1989) ได้นำเตตราซัยคลินในรูปคอลลาเจนฟิล์มดังกล่าวมาศึกษาในร่องลึกปริทันต์ของผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบ ที่มีความลึกมากกว่าหรือเท่ากับ 4 มิลลิเมตร โดยใส่ยาทั้งหมด 4 ครั้งในช่วง 1 สัปดาห์ เทียบกับฟิล์มหลอก พบว่าทำให้อาการทางคลินิกดีขึ้นกว่าก่อนใส่ยาในสัปดาห์ที่ 4 และ 7 และลดอาการเลือดออกได้มากกว่ากลุ่มควบคุมในสัปดาห์ที่ 4 นอกจากนี้ยังทำให้ลดปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ทั้งหมดในร่องลึกปริทันต์ได้ เมื่อเวลาผ่านไป รวมทั้ง สัดส่วนของเชื้อแบคทีเรียแกรมลบ แบคทีเรียดี และเชื้อสไปโรคีตส์ก็ลดลงมากกว่ากลุ่มควบคุมใน สัปดาห์ที่ 4 และ 7 เช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีรายงานผลการศึกษา

ของการใช้คอลลาเจนฟิล์มที่บรรจุยาเตตราซัยคลิน ร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน
แต่อย่างไร

2.4 แถบกรดโพลีไฮดรอกซีบิวไทรก (Polyhydroxybutyric acid strip) โดย Deasy และคณะ (1989) ได้ศึกษาผลทางห้องปฏิบัติการของสารตัวนำชนิดนี้ที่ผสมยาเตตราซัยคลิน 10% และ 25% และยาเมโทรนิดาโซล 25% พบว่าการละลายตัวของยาเตตราซัยคลินจะมากขึ้นเมื่อใส่ยาในปริมาณมากขึ้น คือ 25% จะละลายออกมามากกว่า 10% ส่วนยาเมโทรนิดาโซลที่ 25% สามารถละลายออกมาได้เร็วที่สุด และแถบยายังคงอยู่ถึงวันที่ 5 แต่เริ่มเปราะและสูญเสียความแข็งแรงไป ส่วนการละลายตัวของยาในร่องลึกปริทันต์ พบว่ามีอัตราการละลายช้ากว่าในห้องปฏิบัติการ เมื่อนำแถบยาที่ผสมยาเตตราซัยคลินและยาเมโทรนิดาโซลความเข้มข้น 25% มาใช้ในผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบ พบว่าได้ผลดีที่สุดเมื่อใช้แถบยาเตตราซัยคลินใส่ในร่องลึกปริทันต์ทุก ๆ 4 วัน เป็นเวลา 16 วัน คือทำให้อาการคลินิกดีขึ้น สัดส่วนของเชื้อรูปกลมเพิ่มขึ้น ในขณะที่สัดส่วนของเชื้อรูปแท่งชนิดไม่ต้องการอากาศ เชื้อฟิวซิฟอร์ม (Fusiforms) และเชื้อสไปโรจิตส์จะลดน้อยลงได้มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการรักษา ส่วนแถบยาเมโทรนิดาโซล ไม่แสดงผลในการรักษาที่น่าพอใจ เนื่องจากอาการทาง คลินิกดีขึ้นไม่ตลอดการศึกษา

2.5 วาสลินสีขาว (White petrolatum) เป็นสารตัวนำชนิดกึ่งแข็งกึ่งเหลวคล้ายขี้ผึ้ง (semisolid medium) ที่มีความหนืดและสามารถละลายได้ นำมาผสมยาเตตราซัยคลิน 40% โดยน้ำหนัก แล้วบรรจุอยู่ในหลอดชนิดยาชนิดใช้แล้วทิ้งขนาด 3 ลูกบาศก์เซนติเมตรที่มีปลายเข็มที่อ ขนาดเบอร์ 21 (gauge 21) ใช้สำหรับสอดเข้าสู่ร่องลึกปริทันต์แล้วฉีดยารอบ ๆ ขี้ผึ้ง จากการ ศึกษาของ Eckles และคณะ (1990) โดยใส่ยาเตตราซัยคลินในขี้ผึ้งสีขาวประมาณ 0.1 ลูกบาศก์ เซนติเมตรต่อฟัน 1 ซี่ ในฟันที่มีร่องลึกปริทันต์ตั้งแต่ 5 มิลลิเมตรขึ้นไป เพียงครั้งเดียวเทียบกับการ ขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน การใช้ยาหลอก 0.1 ลูกบาศก์เซนติเมตรของขี้ผึ้งสีขาวที่ไม่มียา และ รอยโรคที่ไม่ได้รับการรักษาเลย พบว่ายาเตตราซัยคลินจะละลายออกมากับน้ำเหลืองเหืองเป็นเวลา นานกว่า 3 วันโดยมีความเข้มข้นของยาเฉลี่ยในวันที่ 3 เท่ากับ 115.8 ± 43.1 ไมโครกรัมต่อ มิลลิลิตร ซึ่งผลของยานี้ทำให้ความลึกของร่องลึกปริทันต์ และอาการเลือดออกจากการตรวจลดลง ได้นานถึง 8-12 สัปดาห์ และลดปริมาณเชื้อจุลินทรีย์เคลื่อนที่ได้รูปแท่งและเชื้อสไปโรจิตส์ รวมทั้งเพิ่มปริมาณ

ของเชื้อจุลินทรีย์รูปกลมเป็นเวลา 2-8 สัปดาห์ ในขณะที่รอยโรคที่ได้รับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงอย่างเดียวก็ได้ผลในทำนองเดียวกันและได้ผลนานกว่า แสดงให้เห็นว่าการใช้ยาเตตราซัยคลินในซี่ฝังสีขาวไม่สามารถใช้รักษาแทนการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันได้ เพียงแต่น่าจะมีส่วนช่วยในการควบคุมความจุลินทรีย์ใต้เหงือกได้เท่านั้น

2.6 ไฮดรอกซีโพรพิลเซลลูโลสผสมกับกรดเมทาคริลิก โคโพลีเมอร์ เอส (Methacrylic acid copolymer S) เป็นสารตัวนำ 2 ชนิดมาผสมกันและทำเป็นแถบยาบาง ๆ ขนาดกว้าง 1 มิลลิเมตร หนา 0.4 มิลลิเมตร ทำให้โครงสร้างของแถบยาประกอบไปด้วย 2 ส่วนคือ ส่วนที่ทำจากไฮดรอกซีโพรพิลเซลลูโลสที่มีตัวยาผสมอยู่ 11% โดยน้ำหนัก และทำให้ยาละลายออกมาอย่างช้า ๆ กินเนื้อที่แถบยาประมาณ 54% ส่วนที่ 2 เป็นส่วนนอกที่เป็นสารพวกรีดเมทาคริลิก โคโพลีเมอร์ เอส และมีตัวยาผสมอยู่ 9% น้ำหนักต่อน้ำหนัก และทำให้ยาละลายออกมาอย่างรวดเร็วในช่วงแรก ๆ กินเนื้อที่แถบยาประมาณ 46% สารทั้ง 2 ส่วนนี้สามารถเข้ากับเนื้อเยื่อได้ดี และละลายได้ในน้ำย่อยของลำไส้เล็กและน้ำลาย มีการนำเอาแถบยานี้มาบรรจุยาโอฟลอกซาซิน (Ofloxacin) โดยใช้รหัสสารในการวิจัยว่า พีที-01 คอนโทรล รีลีส สตรีป (PT-01 controlled release strip) พบว่าแถบพีที-01 มีการปลดปล่อยยาเป็น 2 ระยะคือ ระยะแรกจะปล่อยยาอย่างรวดเร็วจนได้ความเข้มข้นสูงสุด 12 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร ในเวลา 1 ชั่วโมง จากนั้นระดับความเข้มข้นของยาจะลดลงเรื่อย ๆ จนถึงวันที่ 3 จึงจะอยู่ในระดับค่อนข้างคงที่คือสูงกว่า 2 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตรเล็กน้อย ซึ่งในระยะหลังนี้ตัวยาค่อย ๆ ถูกปลดปล่อยออกมาอย่างช้า ๆ เพื่อรักษาระดับความเข้มข้นของยาให้สูงเพียงพอในการฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ ได้เป็นเวลานานถึง 7 วัน (Higashi และคณะ, 1990)

หลังจากนั้น Kimura และคณะ (1991) ได้ศึกษาประสิทธิภาพของพีที-01 ร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน โดยใส่แถบพีที-01 ในร่องลึกปริทันต์ 1-2 สัปดาห์ก่อนการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน แล้ววัดปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ในร่องลึกปริทันต์เปรียบเทียบกับกรขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเพียงอย่างเดียว พบว่าได้ผลไม่แตกต่างกันในการลดปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ จึงน่าจะนำยาในรูปแบบนี้มาใช้ร่วมในการรักษาตามปกติเท่านั้น

ต่อมา Yamagami และคณะ (1992) ศึกษาผลทางคลินิกของการใช้ยาโอฟอกซาซินในรูปแบบเดิม พบว่าช่วยลดการอักเสบของเหงือกและช่วยยับยั้งการเกิดของคราบจุลินทรีย์เหนือเหงือกได้มากกว่ากลุ่มควบคุมที่ใช้ พีที 01- สตรีปที่ไม่ได้ใส่ยา

2.7 ผงโพลีเมอร์ที่สลายได้ (Biodegradable polymer) โดยGoulding และคณะ (1990) ได้นำเอายาามิโนซัยคลินที่ผสมในโพลีเมอร์ที่ละลายได้ มาใช้ในร่องลึกปริทันต์ของฟันรากเดี่ยวที่มีร่องลึกปริทันต์อย่างน้อย 5 มิลลิเมตรของผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบ 32 คน หลังจากรับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันแล้ว ตรวจพบว่ามีความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกเท่ากับ $3,200 \pm 1,200$, 670 ± 260 , 200 ± 85 และ 340 ± 170 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตรในวันที่ 3, 7, 10 และ 14 ตามลำดับ และต่ำกว่า 1 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตรเมื่อเวลาผ่านไป 28 วัน แสดงให้เห็นว่ายามีโนซัยคลินที่ผสมในโพลีเมอร์ มีค่าความเข้มข้นในน้ำเหลืองเหงือกอยู่ในระดับที่สามารถยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ได้นานมากกว่า 14 วัน

Okuda และคณะ (1992) ได้ศึกษาถึงผลทางจุลชีววิทยาของยาามิโนซัยคลินที่ผสมอยู่ในผงโพลีเมอร์ที่สามารถละลายได้ โดยใช้ผงโพลีเมอร์ 4 มิลลิกรัม ที่ประกอบด้วยยาามิโนซัยคลิน 1 มิลลิกรัม ใส่เข้าไปในแต่ละร่องลึกปริทันต์ที่ลึกมากกว่า 6 มิลลิเมตร โดยใช้หลอดฉีดยาพลาสติกในผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบชนิดรุนแรงหลังจากรับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันแล้ว เทียบกับยาหลอกซึ่งเป็นผงโพลีเมอร์ 4 มิลลิกรัมโดยไม่ได้ผสมยา พบว่าสามารถลดสัดส่วนของเชื้อสไปโรคีตส์ได้ภายในหลังใช้ยา 1 และ 3 เดือน ลดสัดส่วนของเชื้อรูปแท่งเคลื่อนที่ได้หลังใช้ยาแล้ว 3 เดือน และลดสัดส่วนของเชื้อพอร์ไฟโรโมแนส และเชื้อไอเคเนลลา คอโรโรเดนส์ หลังใช้ยา 1 เดือน โดยผลการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของเชื้อจุลินทรีย์เหล่านี้จากกลุ่มที่ได้รับยา เมื่อเวลาผ่านไป 1, 3 และ 6 เดือน ดีขึ้นกว่าเมื่อเทียบกับก่อนรักษาและเทียบกับกลุ่มควบคุม

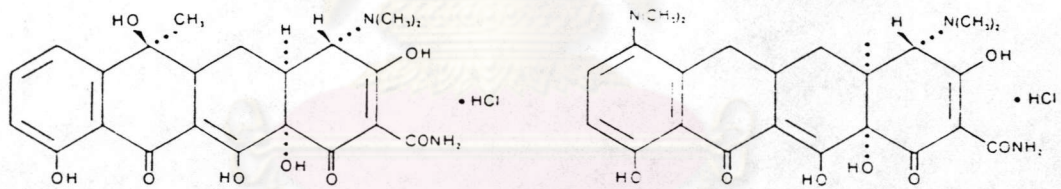
2.8 ครีมหรือออยท์เมนต์ (paste or ointment)

จะกล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อมิโนซัยคลิน

มิโนซัยคลิน (Minocycline)

เป็นยาต้านจุลชีพในกลุ่มของยาเตตราซัยคลินที่ใหม่ที่สุด โดยถูกกล่าวถึงครั้งแรกในปี ค.ศ. 1967 เป็นอนุพันธ์กึ่งสังเคราะห์ (semi-synthetic derivation) ของยาเตตราซัยคลิน ที่นำเอาหมู่มเมทิล (methyl) และไฮดรอกซิล (hydroxyl) ออกจากโครงสร้างโมเลกุลตำแหน่งที่ 6 และเพิ่มหมู่มไดเมทิลอะมิโน (dimethylamino) เข้าไปในโครงสร้างโมเลกุลตำแหน่งที่ 7 ซึ่งลักษณะของสารประกอบนี้เป็นอัลคิลเอทอ อะมิโนเตตราซัยคลิน (alkylated aminotetracycline) และถูกตัดให้สั้นลงเป็นมิโนซัยคลิน ซึ่งโครงสร้างของโมเลกุลของยามิโนซัยคลิน เปรียบเทียบกับโครงสร้างของยาเตตราซัยคลิน แสดงดังรูปข้างล่าง

เตตราซัยคลิน

มิโนซัยคลิน

สูตรโครงสร้างโมเลกุลของเตตราซัยคลินและมิโนซัยคลิน

เภสัชจลศาสตร์ของยามิโนซัยคลิน

1. การดูดซึมของยา (Absorption)

ยาถูกดูดซึมได้เกือบหมดผ่านทางเดินอาหาร ทั้งกระเพาะอาหารและลำไส้เล็กส่วนต้น และส่วนปลายในขณะท้องว่าง โดยถูกรบกวนเพียงเล็กน้อยจากอาหาร นมและผลิตภัณฑ์จากนม จึงสามารถให้ร่วมกับอาหารและนมได้ ซึ่งต่างจากเตตราซัยคลิน โดยยาถูกดูดซึมเข้าสู่กระแสเลือดสูงสุดภายใน 2-3 ชั่วโมงหลังรับประทานยา และมีความเข้มข้นของยาภายในซีรัม 1-2 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร เมื่อได้รับยาในปริมาณ 200 มิลลิกรัมครั้งแรก และตามด้วย 100 มิลลิกรัมทุก 12 ชั่วโมง ซึ่งค่าความเข้มข้นต่ำสุดที่สามารถยับยั้งเชื้อได้ส่วนใหญ่ อยู่ภายในช่วงความเข้มข้น 1-2 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตรหรือต่ำกว่า โดยพบว่า 93% ของเชื้อจุลินทรีย์ที่แยกได้ ถูกยับยั้งโดยความเข้มข้นของยาน้อยกว่า 2 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร

จากการศึกษาโดยให้ยาในขนาด 150 มิลลิกรัมเพียงครั้งเดียว พบว่ายามิโนซัยคลินถูกดูดซึมเร็วกว่า และมีระดับของยาในซีรัมสูงกว่ายาในกลุ่มเตตราซัยคลินตัวอื่น ๆ โดยมีค่าครึ่งชีวิตของการดูดซึมเข้าสู่ซีรัม (serum absorption half-life) น้อยกว่า 1 ชั่วโมง แต่ค่าครึ่งชีวิตของยาในซีรัมนานถึง 18 ชั่วโมงหลังจากให้ยาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มของยาเตตราซัยคลินที่ออกฤทธิ์นาน (long acting) จากคุณสมบัติของยาที่ถูกดูดซึมได้เร็ว และมีค่าครึ่งชีวิตในซีรัมที่ยาวนาน ทำให้สามารถให้ยาในปริมาณที่น้อยกว่ายาตัวอื่นในกลุ่ม

2. การกระจายตัวของยา (Distribution)

ยาสามารถกระจายตัวเข้าสู่เนื้อเยื่อและของเหลวต่าง ๆ ของร่างกายได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งน้ำเหลืองเหลือง น้ำลายและน้ำตา และพบความเข้มข้นของยาในเนื้อเยื่อและของเหลวเหล่านี้ได้มากกว่าในซีรัมหลังจากให้ยา 1 ชั่วโมง เนื่องจากคุณสมบัติของยาที่สามารถละลายตัวในไขมันได้ดีกว่ายาในกลุ่มเตตราซัยคลินตัวอื่น ๆ ทำให้ยาสามารถแทรกซึมเข้าสู่เนื้อเยื่อต่าง ๆ ของร่างกายได้ดี โดยเฉพาะถุงน้ำดี (gall bladder) น้ำดี (bile) และตับ (liver) และจากคุณสมบัติของยาที่เป็นสารคีเลติง (chelating agent) ที่สามารถจับกับไอออนประจุบวก (cation) ต่าง ๆ ได้ดี ทำให้ยา

สามารถจับกับเนื้อเยื่อที่มีแคลเซียมเป็นส่วนประกอบอยู่ เช่น กระดูก ฟัน และเนื้องอก ซึ่งทำให้เห็นเป็นสีเหลืองเวลาข้อมด้วยฟลูออเรสเซนซ์ นอกจากนี้ยังสามารถจับกับโปรตีนในซีรัมได้สูงถึง 60 - 75%

3. การขับถ่ายยา

ยาถูกขับออกทางไตในรูปของปัสสาวะช้ากว่ายาตัวอื่นในกลุ่ม และขับออกทางอุจจาระได้ช้ากว่ายาตัวอื่นยกเว้นเตตราซัยคลินเอง ส่วนใหญ่ของยาถูกขับออกมาในรูปของเมตาบอไลต์ (metabolites) โดยพบว่าหลังจากให้ยามิโนซัยคลิน 150 มิลลิกรัมเพียงครั้งเดียว เมื่อเวลาผ่านไป 96 ชั่วโมง ยังพบปริมาณยาที่ยังสามารถออกฤทธิ์ได้อยู่ 31% ขับออกทางปัสสาวะ 12% และทางอุจจาระ 19% ซึ่งสาเหตุที่ยาถูกขับถ่ายออกช้า อาจเนื่องมาจากยามีความสามารถจับกับโปรตีนในซีรัมได้สูง และจากคุณสมบัติของยาที่สามารถละลายในไขมันได้ดี ทำให้ยาอาจจะสะสมอยู่ในเนื้อเยื่อไขมัน (fat tissues) ของร่างกายได้ดี จากการศึกษาถูกขับถ่ายออกช้า ทำให้ความถี่ในการให้ยาน้อยลง ส่วนผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของการทำงานของไต ก็มีอัตราการขับถ่ายยาไม่แตกต่างไปจากผู้ป่วยที่มีไตปกติ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าค่าครึ่งชีวิตของยาในผู้ป่วยที่มีการทำหน้าที่ของไตผิดปกติ จะมีค่ามากกว่าผู้ป่วยที่มีไตปกติเล็กน้อย ดังนั้นก็ควรให้ยาในปริมาณที่ต่ำกว่าปกติ และตรวจวัดความเข้มข้นของไนโตรเจนในเลือดและปัสสาวะ (blood urea nitrogen : BUN) เมื่อให้ยากับผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของการทำหน้าที่ของไต

ผลของยามิโนซัยคลินต่อเชื้อจุลินทรีย์

ยามิโนซัยคลินมีผลยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ได้อย่างกว้างขวาง โดยมีผลยับยั้งการสร้างโปรตีนภายในไรโบโซมของเชื้อจุลินทรีย์ เช่นเดียวกับยาในกลุ่มเตตราซัยคลินตัวอื่น ๆ เชื้อจุลินทรีย์ที่ถูกยับยั้งโดยยามิโนซัยคลินมีทั้งเชื้อจุลินทรีย์ดิดีแกรมบวกและแกรมลบ และเชื้อจุลินทรีย์ทั้งชนิดที่ต้องการอากาศและไม่ต้องการอากาศ โดยเฉพาะมีผลอย่างยิ่งกับเชื้อสเตรปโตคอคคัส (streptococcus) นิวโมคอคคัส (pneumococcus) เชื้อโกโนคอคโคไล (gonococci) เชื้อแบคทีเรียดีส แฟรกจิลิส (Bacteroides fragilis) และเชื้อเอสเคอริเชีย โคลี (Escherichia coli) นอกจากนี้ยา

มิโนซัยคลินยังมีข้อดีกว่าเตตราซัยคลินตรงที่ ยาสามารถออกฤทธิ์ได้ดีกับเชื้อแสตฟไฟโลคอคคัส สายพันธุ์ที่ต่อต่อยาเตตราซัยคลิน คือ เชื้อแสตฟไฟโลคอคคัส ออเรียส โดยพบว่าเชื้อนี้ต่อต่อยาเตตราซัยคลินในความเข้มข้น 250 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร แต่ถูกยับยั้งโดยยามิโนซัยคลิน ความเข้มข้น 4-8 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร และออกฤทธิ์ต่อเชื้อแสตฟไฟโลคอคคัส ออเรียส สายพันธุ์ที่ต่อต่อยาเพนนิซิลลินได้ดีกว่าอีริโทรมัยซิน (erythromycin) คลอแรมเฟนิคอล และลินโคมัยซิน และออกฤทธิ์ต่อเชื้อเอสเคอริเชีย โคลิ สายพันธุ์ที่ต่อต่อยาเตตราซัยคลินได้ดีกว่ายาดอกซีซัยคลิน (doxycycline)

ส่วนผลของยามิโนซัยคลินต่อเชื้อจุลินทรีย์ชนิดที่ไม่ต้องการอากาศ พบว่าจากผลการทดลองในห้องปฏิบัติการ ยาออกฤทธิ์ต่อต้านเชื้อจุลินทรีย์ที่ไม่ต้องการอากาศได้หลายชนิด โดยเฉพาะต่อเชื้อแบคทีเรียดิส แฟรงจิลิส ด้วยความเข้มข้นของยามิโนซัยคลินเพียง 1 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร และพบว่า 70-90% ของเชื้อจุลินทรีย์ชนิดที่ไม่ต้องการอากาศถูกยับยั้งได้ด้วยยามิโนซัยคลินความเข้มข้นน้อยกว่าหรือเท่ากับ 4 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร นอกจากนี้ยายังมีผลต่อเชื้อแบคทีเรียดีส เชื้อไบฟิโดแบคทีเรียม (Bifidobacterium) เชื้อฟิวโซแบคทีเรียม เชื้อเปปโตคอคคัส และเชื้อเปปโตสเตรปโต คอคคัส

กลไกการออกฤทธิ์ของยาต่อเชื้อแสตฟไฟโลคอคคัสที่ต่อต่อยาเตตราซัยคลิน อาจเป็นเพราะยาไปมีผลเพิ่มการจับกินเชื้อ (phagocytosis) และลดอัตราการตายของเม็ดเลือดขาวจากการเพิ่มของเชื้อจุลินทรีย์ รวมทั้งคุณสมบัติของยาที่สามารถละลายได้ดีในไขมัน ทำให้ยาสามารถแทรกซึมเข้าสู่ผนังเซลล์ของเชื้อจุลินทรีย์ได้ดีและเร็วกว่ายาเตตราซัยคลิน นอกจากความสามารถของยาในการยับยั้งเชื้อชนิดนี้แล้ว เมื่อใช้ยาในปริมาณความเข้มข้นเพิ่มขึ้น 2-4 เท่าของความเข้มข้นต่ำสุดที่ยับยั้งเชื้อได้ (0.18 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร) ยาสามารถจะออกฤทธิ์ฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ได้

การบริหารยา (Administration)

รูปแบบของยาที่ใช้มี 2 รูปแบบคือ

1. ให้โดยการรับประทาน (oral route)
2. ให้โดยการฉีด (intravenous route)

ขนาดที่ใช้ในผู้ใหญ่ : ให้ครั้งแรก 200 มิลลิกรัมตามด้วย 100 มิลลิกรัมทุก 12 ชั่วโมง
หรือให้ครั้งแรก 50 มิลลิกรัมแคปซูล 2 หรือ 4 แคปซูล ตามด้วย
1 แคปซูล วันละ 4 ครั้ง

ขนาดของยาที่ใช้ในเด็กที่มี : ให้ยาครั้งแรก 4 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักเด็ก 1 กิโลกรัม ตาม
อายุมากกว่า 8 ปีขึ้นไป ด้วย 2 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัวเด็ก 1 กิโลกรัมทุก 12
ชั่วโมง

ควรให้ยาดูดต่อกันอย่างต่อเนื่องนานอย่างน้อย 24-48 ชั่วโมงหลังอาการแสดงหรือใช้
ทุเลาลง ถ้าให้ยาเกินขนาด (overdose) จะแสดงอาการเป็นพิษ เมื่อระดับความเข้มข้นของยา
ในซีรัมเกิน 10 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร โดยค่าครึ่งหนึ่งของขนาดของยาที่ทำให้สัตว์ตายได้ (lethal
dose 50) ในหนูเมื่อให้ทางรับประทานเท่ากับ 3100 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม และ 140
มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม เมื่อให้โดยการฉีด

ปฏิกริยาระหว่างยา (Drug interaction)

1. ยาลดกรด (antacid) และยาที่ผสมธาตุเหล็ก เมื่อให้ร่วมกับยามิโนซัยคลิน จะทำให้
ลดการดูดซึมของยามิโนซัยคลินลง เนื่องจากคุณสมบัติของยาในการจับตัวกับไอออนประจุบวกบางตัว
เช่น แคลเซียม แมกนีเซียม อะลูมิเนียม และเหล็ก ดังนั้นจึงควรให้ยาลดกรดหรือธาตุเหล็ก
หลังจากให้ยามิโนซัยคลินไปแล้วอย่างน้อย 3 ชั่วโมง เพราะเป็นเวลาที่ยามิโนซัยคลินถูกดูดซึมเรียบ
ร้อยแล้ว

2. อาหารและนมมีผลลดการดูดซึมของยามิโนซัยคลินเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับยา
เตตราซัยคลิน เพราะฉะนั้นอาจให้ยาพร้อมกับอาหารหรือนมได้

3. ยาคีลินดามัยซิน เซฟาเลกซิน (cephalexin) ลินโคมัยซิน และเพนนิซิลลิน
เมื่อให้ร่วมกับยามิโนซัยคลินจะลดประสิทธิภาพของยาลง

4. ยามิโนซัยคลินมีฤทธิ์เสริมผลของยาแอมโฟเทอริซิน บี (Amphotericin B) ในการยับ
ยั้งเชื้อราพวกแคนดิดา อัลบิแคนส์ (Candida albicans) และเจนดามัยซิน (Gentamycin)
ในการรักษาการติดเชื้อในช่องท้อง

5. เมื่อให้ยาต้านการแข็งตัวของเลือด (anticoagulant) จะต้องลดปริมาณของยาต้านการแข็งตัวของเลือดลง เพราะยาต้านการแข็งตัวของเลือดไปมีผลลดปฏิกิริยาของโปรทรอมบินในพลาสมา (plasma prothombin activity)

อาการข้างเคียงของยา (side effect)

1. ผลต่อระบบประสาทส่วนกลาง (Central nervous system effects)

จะมีอาการหน้ามืด ตาลาย มึนงง เวียนศีรษะ ซึ่งเป็นอาการที่พบได้บ่อย แต่อาการเหล่านี้อาจหายไปเองได้ในขณะที่ได้รับยาอยู่ และมักหายไปอย่างรวดเร็วเมื่อหยุดยา ซึ่งจะต้องระมัดระวังในการให้ยาในผู้ป่วยที่ต้องขับรถหรือทำงานกับเครื่องจักร

2. ผลต่อระบบทางเดินอาหาร (Gastro-intestinal disturbance)

จะมีอาการเบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย อาการเหล่านี้จะพบได้บ่อยและพบมากขึ้นเมื่อใช้ยาในปริมาณที่มากขึ้นด้วย แต่อย่างไรก็ตาม อาการข้างเคียงเหล่านี้ที่เกิดจากการใช้ยาต้านการแข็งตัวของเลือดพบได้น้อยกว่าที่เกิดจากยาเตตราไซคลิน

3. ผลต่อระบบผิวหนัง (Dermatologic effects)

จะพบอาการต่อระบบนี้น้อยมาก โดยอาจพบเป็นผื่นแดง ภาวะไวต่อแสง (hypersensitivity) หรือเกิดเป็นเม็ดสี (pigmentation) ขึ้น ซึ่งมี 2 ลักษณะคือ มีการเปลี่ยนสีเป็นน้ำเงินเทาเฉพาะที่ หรือเป็นเม็ดสีน้ำตาลถึงดำกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไป ในบริเวณที่ถูกแสงแดด ซึ่งเม็ดสีเหล่านี้จะค่อย ๆ จางลงไปในที่สุด เพราะฉะนั้น ผู้ป่วยที่ได้รับยานี้ไม่ควรจะออกไปถูกแสงแดดนาน ๆ

4. ผลต่อดับและไต

จะทำให้เพิ่มปริมาณของไนโตรเจนในเลือดและปัสสาวะ โดยเฉพาะจะมีปัญหาเกี่ยวกับผู้ป่วยที่มีความผิดปกติในการทำหน้าที่ของไตและเป็นผลให้เกิดการสะสมยาในร่างกายมากขึ้น จนทำให้เกิดพิษต่อดับตามมา ในกรณีนี้จึงควรลดปริมาณของยาลงและทำการตรวจวัดระดับของยาในซีรัมและปัสสาวะด้วย

5. ผลต่อกระดูกและฟัน

เป็นอาการข้างเคียงของยาที่สำคัญที่สุดเมื่อใช้ยาในเด็ก เนื่องจากยาสามารถผ่านจากมารดาสู่ทารกได้โดยผ่านทางรก และมีผลต่อการเจริญของทารกด้วย เมื่อยาไปสะสมอยู่ในฟัน จะทำ

ให้เกิดการเปลี่ยนสีของทั้งฟันน้ำนมและฟันแท้เป็นสีน้ำตาลถึงเทา และถ้ายาไปสะสมในกระดูก แล้วกลายเป็นสารประกอบแคลเซียม จะมีผลทำให้หยุดการเจริญเติบโตของกระดูกชั่วคราวและผลนี้จะหายไปเมื่อหยุดยา ดังนั้นการใช้ยาามิโนซัยคลินจึงมีข้อห้ามใช้ในหญิงมีครรภ์ในช่วงเวลาครึ่งหลังของการตั้งครรภ์ ในเด็กทารกและในเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 8 ปี อาการข้างเคียงกับกระดูกและฟันนี้จะพบได้บ่อยเมื่อได้รับยาเป็นระยะเวลาานาน หรือได้รับยาในระยะสั้นแต่ติดต่อกันหลายครั้ง นอกจากนี้ยังอาจมีผลทำให้เกิดอีนามเอล ไฮโปเพลเซีย (Enamel hypoplasia) ด้วย ส่วนในผู้ใหญ่ที่ได้รับยาามิโนซัยคลิน จะพบมีการเปลี่ยนสีฟันได้น้อยมาก

6. การติดเชื้อฉวยโอกาส (Superinfections)

เช่นเดียวกับยาด้านจุลชีพชนิดอื่น คือผลจากการใช้ยาด้านจุลชีพ จะทำให้เกิดจากติดเชื้อฉวยโอกาสขึ้นได้ โดยเฉพาะเชื้อรา เนื่องจากยาามิโนซัยคลินมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อได้อย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชื้อจุลินทรีย์ที่มีอยู่ตามปกติ เมื่อเกิดกรณีนี้ขึ้นควรจะหยุดยาและให้การรักษาที่เหมาะสมต่อไป

ข้อห้ามใช้ของยา (Contraindication)

1. ผู้ป่วยที่แพ้ยาในกลุ่มเตตราซัยคลิน
2. ในหญิงมีครรภ์ในช่วงเวลาครึ่งหลังของการตั้งครรภ์, หญิงให้นมบุตร, ในเด็กทารกและในเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 8 ปี

เหตุผลของการนำเอายาามิโนซัยคลินมาใช้ร่วมในการรักษาโรคปริทันต์

1. ยาามิโนซัยคลินมีประสิทธิภาพในการยับยั้งเชื้อที่เชื่อว่าเป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ โดยเฉพาะเชื้อจุลินทรีย์ดิดีส์แกรมลบชนิดไม่ต้องการอากาศ ซึ่งเป็นเชื้อส่วนใหญ่ที่ตรวจพบในคราบจุลินทรีย์ได้เหงือก O' Connor, Newman และ Wilson (1990) ได้ทำการทดลองในห้องปฏิบัติการเพื่อศึกษาดูความไวของเชื้อจุลินทรีย์ได้เหงือก 55 สายพันธุ์ ต่อยาามิโนซัยคลิน พบว่าความเข้มข้นของยาามิโนซัยคลิน 1 ไมโครกรัมต่อมิลลิตร สามารถยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์สายพันธุ์เหล่านั้นได้ถึง 85% และหลังจากเชื้อจุลินทรีย์ถูกยาามิโนซัยคลินความเข้มข้น 8 ไมโครกรัมต่อมิลลิตร นานเพียง 6

ชั่วคราว ก็จะสามารถจะลดอัตราการมีชีวิตของเชื้อจุลินทรีย์ที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ได้อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายามีโนซัยคลินสามารถยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ที่เกี่ยวข้องกับโรคปริทันต์ส่วนใหญ่ได้ และสามารถฆ่าเชื้อจุลินทรีย์เหล่านี้ได้หลังจากถูกกับยาในระยะเวลาเพียงสั้น ๆ

Baker และคณะ (1983) ได้ศึกษาในห้องปฏิบัติการพบว่า ยามีโนซัยคลินสามารถยับยั้งเชื้อแอกติโนมัยเซส วิสโคซัส (*Actinomyces viscosus*) แอกติโนมัยเซส นีลันดิไอ (*Actinomyces naeslundii*) และเชื้อสเตรปโตคอคคัส มิวแทนส์ (*Streptococcus mutans*) ซึ่งเป็นเชื้อจุลินทรีย์ที่พบมากในคราบจุลินทรีย์

Ciancio และคณะ (1982) ศึกษาในห้องปฏิบัติการพบว่า ยามีโนซัยคลินความเข้มข้น 5 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร สามารถยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อจุลินทรีย์ที่แยกได้จากร่องลึกปริทันต์ของผู้ป่วยโรคปริทันต์ได้มากกว่า 98% ของปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ทั้งหมด

Freeman และคณะ (1992) ศึกษาในผู้ป่วยโรคปริทันต์ที่ได้รับยามีโนซัยคลิน 100 และ 200 มิลลิกรัมต่อวัน เป็นเวลานานติดต่อกัน 8 วัน พบว่าสามารถลดปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ในคราบจุลินทรีย์ใต้เหงือกคือ เชื้อฟอร์โฟโรโมแนส จิงจิวัลิส และเชื้อพรีโวเทลลา อินเตอร์มีเดีย

2. ปริมาณความเข้มข้นของยามีโนซัยคลินในน้ำเหลืองเหงือก มีระดับสูงกว่าความเข้มข้นของยาในซีรัม จากการศึกษาปริมาณความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกของผู้ป่วยโรคปริทันต์ 10 คน ที่ได้รับยามีโนซัยคลินโดยทางรับประทานในขนาด 200 มิลลิกรัมต่อวัน และผู้ป่วยโรคปริทันต์อีก 10 คน ที่ได้รับยามีโนซัยคลิน 150 มิลลิกรัมต่อวัน เป็นเวลาติดต่อกัน 8 วัน พบว่าความเข้มข้นของยาในซีรัมและน้ำเหลืองเหงือกอยู่ในระดับที่สามารถออกฤทธิ์ยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ได้ คือ มากกว่า 1 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตรในวันแรก และคงความเข้มข้นในระดับที่สามารถออกฤทธิ์ยับยั้งเชื้อได้ตลอดการศึกษา 8 วัน โดยพบความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกสูงกว่าในซีรัมถึง 5 เท่า เนื่องจากยามีการกระจายและถูกหลั่งออกทางต่อมน้ำลายและน้ำเหลืองเหงือก แต่ยาถูกดูดซับโดยคราบจุลินทรีย์หรือโครงสร้างพื้นผิวของฟันได้ดีกว่า จึงตรวจพบในน้ำเหลืองเหงือกในปริมาณที่สูง ในขณะที่ความเข้มข้นของยาในน้ำลายพบในปริมาณที่ต่ำมาก นอกจากนี้ปริมาณความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกนี้ พบว่ายังสูงกว่าระดับของยาเตตราซัยคลินในน้ำเหลืองเหงือก จากการศึกษาที่ผ่านมา ๆ มา ยังมีการยืนยันว่ายามีโนซัยคลินมีความเข้มข้นในซีรัมสูงกว่ายาเตตราซัยคลินด้วย (Ciancio, Mather และ McMullen, 1980)

Freeman และคณะ (1992) ได้ศึกษาถึงความเข้มข้นของยามีโนซัยคลินในน้ำเหลือง เหงือก เมื่อให้ยามีโนซัยคลินกับผู้ป่วยโรคปริทันต์ 30 คน และแบ่งผู้ป่วยเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรก ได้รับยาในขนาด 100 มิลลิกรัมต่อวัน และกลุ่มที่สองได้รับยา 200 มิลลิกรัมต่อวัน เป็นเวลาติดต่อกัน 8 วัน พบว่าในกลุ่มที่ได้รับยา 100 มิลลิกรัมต่อวันพบความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกเท่ากับ 4.77 ไมโครกรัมต่อมิลลิตรในวันที่ 8 และ 4.30 ไมโครกรัมต่อมิลลิตรในวันที่ 15 และกลุ่มที่ได้รับยา 200 มิลลิกรัมต่อวันพบความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกเท่ากับ 5.97 ไมโครกรัมต่อมิลลิตร ในวันที่ 8 และ 4.17 ไมโครกรัมต่อมิลลิตรในวันที่ 15 ซึ่งความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกนี้สูงกว่าในซีรัมประมาณ 4-5 เท่า แต่ไม่พบว่ามี ความแตกต่างของความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกทั้ง 2 กลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ยามีโนซัยคลินมีความสามารถในการยึดติดกับผิวฟัน และค่อย ๆ ถูกปล่อยออกมาอย่างช้า ๆ โดยยังคงมีคุณสมบัติในการยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ และลดการเกิดคราบจุลินทรีย์อยู่ (Substantivity) ซึ่งคุณสมบัตินี้สำคัญอย่างมากสำหรับการตัดสินใจเลือกใช้ยาทางระบบในการรักษาโรคปริทันต์ เนื่องจากเมื่อได้รับยาแล้ว ยาจะถูกขับออกมาในน้ำลายและน้ำเหลืองเหงือก ทำให้ยามีโอกาสสัมผัสกับผิวฟัน และจะถูกดูดซึมเข้ากับพื้นผิวฟันได้ จึงทำให้ยาสามารถออกฤทธิ์อยู่ในช่องปากได้นาน

Freeman และคณะ (1992) พบว่าเมื่อให้ยามีโนซัยคลินกับผู้ป่วยโรคปริทันต์ทั้งขนาด 100 และ 200 มิลลิกรัมต่อวันติดต่อกันนาน 8 วัน ยังสามารถตรวจพบความเข้มข้นของยาในน้ำเหลืองเหงือกในระดับที่สามารถยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ได้ หลังจากหยุดให้ยาเป็นเวลานานอย่างน้อย 1 อาทิตย์ (วันที่ 15 นับจากวันแรกของการให้ยา) แสดงให้เห็นถึงความสามารถของยาในการดูดซับกับผิวฟันและกระดูกแล้วถูกปล่อยออกมาอย่างช้า ๆ ซึ่งสนับสนุนว่าผิวรากฟันและกระดูกเป็นแหล่งสะสมของยา และทำให้ยาออกฤทธิ์ได้นานหลายวัน

4. ยามีโนซัยคลินสามารถลดการทำลายเส้นใยคอลลาเจนของเหงือกโดยเอนไซม์คอลลาจีเนสได้ โดยมีการศึกษาในหนูที่ทำให้เกิดโรคเบาหวาน ซึ่งจะทำให้เพิ่มปริมาณเอนไซม์คอลลาจีเนสในเหงือกและผิวหนังมากขึ้น และการเพิ่มเอนไซม์นี้จะทำให้เกิดการทำลายอวัยวะปริทันต์ตามมาด้วย โดยทำการเลี้ยงหนูในภาวะทั้งที่ปกติและภาวะที่ปราศจากเชื้อ (germ-free) หลังจากนั้นให้ยามีโนซัยคลิน กับหนูในขนาด 20 มิลลิกรัมต่อวัน พบว่ายามีโนซัยคลินสามารถลดการทำงานของเอนไซม์คอลลาจีเนสที่เพิ่มขึ้นในหนูที่เป็นเบาหวาน เป็นผลให้ลดการทำลายคอลลาเจนในผิวหนัง

และกระดูกเข้าฟันของหนูได้ นอกจากนี้ยังทำการศึกษาในคนหนุ่มสาวที่ปกติและเป็นโรคเบาหวานที่เกิดจากการขาดอินซูลิน (insulin-dependent diabetic) โดยให้ยามิโนซัยคลินในขนาด 200 มิลลิกรัมต่อวัน ติดต่อกัน 7 วัน เทียบกับให้ยาเพนิซิลลิน พบว่ายามิโนซัยคลินสามารถลดการทำงานของเอนไซม์คอลลาจีเนสในน้ำเหลืองเหงือกได้ ในขณะที่เพนิซิลลินไม่มีผลดังกล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายามิโนซัยคลิน สามารถลดการทำงานของเอนไซม์คอลลาจีเนสได้ ซึ่งเป็นกลไกในการลดความรุนแรงเชื้อได้อีกอย่างหนึ่งของยา นอกเหนือจากคุณสมบัติในการต้านจุลชีพของยา (Golub และคณะ, 1983)

Golub และคณะ (1984) ยังได้ทำการศึกษาในห้องปฏิบัติการต่อ โดยนำเอาเอนไซม์คอลลาจีเนสจากเซลล์โพลีมอร์โฟนิวเคลียร์ ลิวโคไซด์ของหนูมาบ่มความร้อนร่วมกับยามิโนซัยคลิน พบว่าความเข้มข้นของยา 16 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร สามารถยับยั้งเอนไซม์ลงได้ถึง 90% ในขณะที่ยาแอมพิซิลลิน (ampicillin) และเซฟาโซลิน (cefazolin) ไม่มีผลต่อการทำงานของเอนไซม์

Golub และคณะ (1985) พบว่ามิโนซัยคลินและเตตราซัยคลินสามารถลดการทำงานของเอนไซม์คอลลาจีเนส ในน้ำเหลืองเหงือกได้ถึง 70% ในช่วงการรักษาสัปดาห์แรก และยังมีผลต่อไปอีก 19 สัปดาห์หลังให้ยามิโนซัยคลิน และเพียง 5 สัปดาห์หลังให้ยาเตตราซัยคลิน โดยกล่าวว่าความสามารถของยาในการลดการทำงานของเอนไซม์คอลลาจีเนส อาจเป็นเพราะผลของยาโดยตรงต่อการทำงานของเอนไซม์ร่วมกับปัจจัยเสริมอื่น ๆ เช่น

4.1 ผลของยาไปลดปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ในร่องเหงือก โดยเฉพาะเชื้อจุลินทรีย์ที่ไม่ต้องการอากาศติดสีแกรมลบ เป็นเหตุให้ลดปริมาณของเอนโดท็อกซิน (endotoxin) ซึ่งสามารถกระตุ้นการสร้างเอนไซม์คอลลาจีเนสลงได้

4.2 ความสามารถของยาในการกีดการทำงานของเซลล์เม็ดเลือดขาว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดึงดูดเซลล์เม็ดเลือดขาวเข้ามาในน้ำเหลืองเหงือก เป็นเหตุให้ลดการทำงานของเอนไซม์คอลลาจีเนสที่ได้จากเซลล์เม็ดเลือดขาว

4.3 คุณสมบัติของยาที่เป็นสารคีเลตติ้ง ที่มักจับตัวกับอออนประจุบวก เช่น แคลเซียม และสังกะสี ซึ่งอออนเหล่านี้จำเป็นสำหรับการทำงานของเอนไซม์คอลลาจีเนส เมื่อยาจับตัวกับอออนดังกล่าว จะทำให้ลดการทำงานของเอนไซม์ลง

5. ยามิโนซัยคลินสามารถกระตุ้นเซลล์ไฟโบรบลาสต์ ให้เกิดการเกาะติด (attachment) และเจริญไปบนผิวรากฟันได้ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการเกิดการงอกใหม่ (regeneration) ของอวัยวะปริทันต์

Somerman และคณะ (1988) ทำการศึกษาในห้องปฏิบัติการถึงผลของยามิโนซัยคลิน และเตตราซัยคลินต่อความสามารถของเซลล์ไฟโบรบลาสต์ของเหงือกมนุษย์ ในการเกาะติดและเจริญไปยังบริเวณที่มีการหายของแผล ซึ่งคือบริเวณผิวรากฟันของรอยโรคปริทันต์ ซึ่งในการทดลองใช้โพลีสไตรีน (Polystyrene) แทนผิวรากฟัน พบว่าทั้งยามิโนซัยคลินและเตตราซัยคลินช่วยส่งเสริมการเกาะติดของเซลล์ได้โดยตรง แต่ยามิโนซัยคลินให้ผลดีกว่า โดยจะเริ่มเห็นการยึดเกาะของเซลล์เมื่อใช้ยามิโนซัยคลินในขนาดความเข้มข้น 50 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร แต่เมื่อใช้ความเข้มข้นของยาถึง 200 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร พบว่าทำให้การยึดเกาะของเซลล์ลดน้อยลง จึงควรจะต้องพิจารณาถึงความเข้มข้นของยาที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการรักษาโรคปริทันต์ เพื่อให้เกิดการเกาะติดและการเจริญไปบนผิวรากฟันของเซลล์ไฟโบรบลาสต์มากที่สุด โดย Terranova และคณะ (1986) กล่าวว่า ยาสามารถเสริมการเกาะติดบนผิวรากฟันได้โดยคุณสมบัติความเป็นสารคีเลติงแล้วไปละลายแร่ธาตุบนผิวฟัน ทำให้เส้นใยคอลลาเจนไหลออกมา เป็นการกระตุ้นการเคลื่อนตัวของเซลล์เนื้อเยื่อยึดต่อ (connective tissue) มายังบริเวณนี้มากขึ้น เป็นการเพิ่มการยึดเกาะของเซลล์โดยทางอ้อม และยังสามารถยับยั้งการเคลื่อนตัวของเซลล์เยื่อเมือด้วย

6. ยามิโนซัยคลินสามารถยับยั้งการละลายของกระดูกเข้าฟันได้

Golub และคณะ (1984) พบว่ายามิโนซัยคลินความเข้มข้น 20 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร สามารถยับยั้งการละลายตัวของกระดูกที่เกิดจากการกระตุ้นโดยฮอร์โมนพาราไทรอยด์ (parathyroid hormone) ได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังสามารถยับยั้งการละลายตัวของกระดูก จากการกระตุ้นโดยพรอสตาแกลนดิน อีทู (prostaglandin E2) และไลโปโพลีแซคคาไรด์ได้ด้วย

Rifkin และคณะ (1988) พบสารประกอบที่ได้จากการดัดแปลงเตตราซัยคลิน ทำให้ขาดคุณสมบัติในการยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ ซึ่งคล้ายกับยามิโนซัยคลิน สามารถจะยับยั้งการละลายของกระดูกที่เกิดจากการกระตุ้นโดยฮอร์โมนพาราไทรอยด์ได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อใช้ความเข้มข้น 10 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร โดยพบปริมาณของเซลล์ออสติโอคลาสท์เพิ่มมากขึ้นบนพื้นผิวของกระดูก

Rifkin, Vemillo และ Golub (1993) ได้กล่าวถึงกลไกการยับยั้งการทำลายกระดูกโดยยามิโนซัยคลินว่า อาจเกิดจากการที่ยาไปลดพื้นผิวที่เป็นรuffled border (ruffled border) ของ

เซลล์ออสติโอคลาสท์ และเพิ่มพื้นผิวที่เป็นเคลียร์โซน (clear zone) แทน เนื่องจากर्फเฟิลบอร์เตอร์เป็นบริเวณที่ทำให้เกิดมีการละลายของกระดูก ในขณะที่เคลียร์โซนไม่มีคุณสมบัตินี้

การนำเอายามิโนซัยคลินมาร่วมในการรักษาโรคปริทันต์

จากคุณสมบัติของยามิโนซัยคลินดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้นักวิจัยให้ความสนใจในการนำเอายามิโนซัยคลินมาใช้ร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน และการดูแลอนามัยช่องปาก ซึ่งเป็นการรักษาโรคปริทันต์ตามปกติ เนื่องจากคุณสมบัติของยาที่มีข้อดีเหนือกว่ายาเตตราซัยคลินหลายอย่าง โดยมีการนำมาใช้ในทั้ง 2 รูปแบบเช่นเดียวกับยาด้านจุลชีพชนิดอื่น เช่นยาเตตราซัยคลิน ยามิโทรนิตาโซล เป็นต้น คือการใช้ยาทางระบบ และการใช้ยาแบบเฉพาะที่

การใช้ยาทางระบบ

Ciancio และคณะ (1980) ได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงสภาวะของอวัยวะปริทันต์ของผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบ 20 คน ที่ได้รับยามิโนซัยคลินโดยการรับประทานในขนาด 200 และ 150 มิลลิกรัมต่อวัน เป็นเวลานานติดต่อกัน 8 วัน พบว่าทำให้สภาวะของอวัยวะปริทันต์ดีขึ้น โดยมีค่าดัชนีเหงือกอักเสบ และดัชนีคราบจุลินทรีย์ลดลงอย่างเห็นได้ชัด รวมทั้งสามารถลดความลึกของร่องลึกปริทันต์ได้ทั้ง 2 กลุ่ม โดยกลุ่มที่ได้รับ 200 มิลลิกรัมต่อวัน สามารถลดความลึกของร่องลึกปริทันต์ได้อย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าการให้ยามิโนซัยคลินในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ สามารถฟื้นฟูสภาพของอวัยวะปริทันต์ให้ดีขึ้นได้

Ciancio และคณะ (1982) ได้ศึกษาในผู้ป่วยโรคปริทันต์ที่มีความรุนแรงปานกลางถึงรุนแรงมาก จำนวน 26 คน เปรียบเทียบระหว่างการให้ยามิโนซัยคลินทางระบบ และยาหลอก โดยทำการศึกษาในลักษณะที่ผู้ป่วยและผู้ทำการศึกษาไม่ทราบว่าผู้ป่วยได้รับยาอะไร (double-blind study) โดยแบ่งผู้ป่วยเป็น 2 กลุ่ม ให้ 13 คนแรกได้รับยามิโนซัยคลิน 200 มิลลิกรัมต่อวัน เป็นเวลา 7 วัน และเลือกฟันในช่องปากของผู้ป่วยแต่ละคนมา 2 จุดภาค โดยจุดภาคหนึ่งได้รับการขูดหินน้ำลาย ส่วนอีกจุดภาคหนึ่งไม่ได้รับการขูดหินน้ำลาย และผู้ป่วย 13 คนหลังได้รับยาหลอก โดยเลือกฟันมา 2 จุดภาคเช่นเดียวกับกลุ่มแรก พบว่าในกลุ่มที่ได้รับยามิโนซัยคลินและขูดหินน้ำลายได้ผล

ฟื้นฟูสภาพอวัยวะปริทันต์ที่ดีที่สุด โดยมีค่าดัชนีของเหงือกอักเสบลดลงถึงวันที่ 49 หลังการรักษา มีอัตราการไหลของน้ำเหลืองเหงือกลดลงถึงวันที่ 35 หลังการรักษา และทำให้ปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ทั้งหมดลดลง และสัดส่วนของเชื้อสไปโรคีตส์ลดลงได้เป็นเวลานานถึง 70 วันหลังการรักษา (สิ้นสุดการศึกษา) ส่วนในกลุ่มที่ให้ยามิโนซัยคลินเพียงอย่างเดียว พบว่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชื้อจุลินทรีย์ได้เหงือกได้นานเช่นเดียวกัน ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับการขูดหินน้ำลายอย่างเดียว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชื้อจุลินทรีย์น้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่ายามิโนซัยคลินน่าจะมีประโยชน์ในการนำมาร่วมใช้รักษาโรคปริทันต์ได้ดี

Freeman และคณะ (1992) ได้ศึกษายามิโนซัยคลินเมื่อให้ 2 ขนาด คือ 200 และ 100 มิลลิกรัมต่อวัน เป็นเวลา 8 วัน ในผู้ป่วยที่ยังไม่ได้รับการรักษาทางปริทันต์เลย พบว่าทำให้อาการทางคลินิกดีขึ้น คือ ดัชนีคราบจุลินทรีย์ ดัชนีเหงือกอักเสบ การมีเลือดออกจากการตรวจ และความลึกของร่องลึกปริทันต์มีค่าลดลง ตลอดการศึกษา 15 วัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และไม่พบว่ามีผลแตกต่างระหว่าง 2 กลุ่มที่ให้ยาขนาดต่างกัน นอกจากนี้ยังทำให้ปริมาณของเชื้อพอร์ไฟโรโมแนส จิงจิวัลิส และเชื้อพริโวเทลลา อินเตอร์มีเดียลดลงได้ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าการใช้ยาในปริมาณดังกล่าวไม่สามารถกำจัดเชื้อทั้ง 2 ชนิดนี้ออกจากบริเวณรอยโรคได้ทั้งหมด

การใช้ยาแบบเฉพาะที่

ได้มีการนำเอายามิโนซัยคลินมาใช้แบบเฉพาะที่ในรูปของครีม ที่ผสมยามิโนซัยคลิน โดยปรุงแต่งให้ตัวยาค่อย ๆ ถูกปล่อยออกมาอย่างช้า ๆ และมีฤทธิ์อยู่เป็นเวลานาน ใช้ชื่อในการทดลองว่า LS-007 โดยผสมยาในขนาดความเข้มข้น 1%, 2% และ 3% เทียบกับการใช้ยาหลอกในร่องลึกปริทันต์ของฟัน 72 ซี่ ทำการศึกษาโดยผู้ป่วยและผู้ทำการวิจัยไม่ทราบว่าผู้ป่วยได้รับยาอะไรในบริเวณใด โดยการแบ่งครึ่งปาก (split-mouth study) พบว่า ยาที่ผสมยามิโนซัยคลิน 2% สามารถลดปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ทั้งหมด และลดสัดส่วนของเชื้อจุลินทรีย์ที่เคลื่อนที่ได้ โดยให้ผลสูงสุดในวันที่ 2 หลังให้ยา และได้ผลนานถึง 14 วัน แต่ไม่พบว่าจะสามารถเปลี่ยนแปลงอาการทางคลินิกให้ดีขึ้นได้ เมื่อเทียบกับ การใช้ยาหลอก (Kurimoto และคณะ ,1987)

Satomi และคณะ (1987) ได้นำยามิโนซัยคลินแบบเดียวกัน ที่ผสมยา 2% และบรรจุอยู่ในหลอดฉีดยาแบบที่ใช้ในการรักษาคลองรากฟัน เพื่อให้สามารถใส่เข้าไปในร่องลึกปริทันต์ที่ลึก ๆ

ได้ มาใช้กับผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบ พบว่าความเข้มข้นของยาในร่องลึกปริทันต์มีค่าสูงสุด ถึง 1,266.5 ไมโครกรัมต่อมิลลิเมตร และลดลงอย่างรวดเร็วเหลือ 86.8 ไมโครกรัมต่อมิลลิเมตรในชั่วโมงที่ 7 และจะค่อย ๆ ลดลงอย่างช้า ๆ คือเหลือ 11.2 ไมโครกรัมต่อมิลลิเมตรในชั่วโมงที่ 24, 5.4 ไมโครกรัมต่อมิลลิเมตรในชั่วโมงที่ 48, 3.4 ไมโครกรัมต่อมิลลิเมตรใน ชั่วโมงที่ 72, 0.3 ไมโครกรัมต่อมิลลิเมตรในชั่วโมงที่ 120 และ 0.1 ไมโครกรัมต่อมิลลิเมตรในชั่วโมงที่ 168 หลังจากใส่ยา และหลังจากให้ยาไป 100 ชั่วโมง พบว่าความเข้มข้นของยาในร่องลึกปริทันต์ มีค่าสูงกว่าค่าความเข้มข้นต่ำสุดที่สามารถยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อได้อย่างน้อย 90% (MIC 90) โดยเฉพาะเชื้อที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ อันได้แก่ เชื้อพอร์ไฟโรโมนเนส จิงจิवालิส เชื้อพรีโวเทลลา อินเตอร์มีเดีย และเชื้อไอเคเนลลา คอโรโรเดนส์

Kurimoto และคณะ (1988) ได้นำเอายามิโนซัยคลินเฉพาะที่ (LS-007) มาใช้กับผู้ป่วยโรคปริทันต์อักเสบ 45 คน เทียบกับยาหลอก และยามิโนซัยคลินที่ใช้ทางระบบ โดยให้ยา 2 วิธี คือ วิธีแรกให้ยา 2 ครั้งห่างกัน 1 อาทิตย์ และวิธีที่ 2 ให้ยา 2 ครั้งห่างกัน 2 อาทิตย์ พบว่าให้ผลทางคลินิกดีขึ้นทั้ง 2 แบบไม่แตกต่างกัน และเมื่อให้ LS-007 ทุกอาทิตย์ รวม 4 ครั้ง พบว่าให้ผลยาวนานถึง 1 เดือนหลังให้ยาครั้งสุดท้าย และการขูดหินน้ำลายก่อนการให้ยา LS-007 จะเพิ่มประสิทธิภาพของยาให้มากขึ้นได้ และการให้ยามิโนซัยคลินทางระบบก็ให้ผลดีขึ้นคล้ายกับการให้ยา LS-007 แต่อย่างไรก็ตามผู้ป่วยที่ได้รับยาทางระบบ จะเสี่ยงต่อการเกิดผลข้างเคียงของยาได้

Murayama และคณะ (1988) ได้ทำการทดลองยืนยันผลของยามิโนซัยคลินเฉพาะที่ (LS-007) ที่ฟื้นฟูสภาพของอวัยวะปริทันต์และลดปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ โดยเฉพาะเชื้อแบคทีเรียได้

Ueda และคณะ (1988) เมื่อให้ยามิโนซัยคลินเฉพาะที่ (LS-007) ทุก ๆ สัปดาห์ ทั้งหมด 4 ครั้ง และทุก ๆ สัปดาห์ทั้งหมด 3 ครั้ง พบว่าสามารถลดอาการอักเสบของเหงือก ลดความลึกของร่องลึกปริทันต์ และลดเชื้อที่เป็นสาเหตุของโรคปริทันต์ได้ ได้แก่เชื้อ พอร์ไฟโรโมนเนส จิงจิवालิส

Nakagawa และคณะ (1991) ได้ทำการศึกษาถึงผลของการใช้ยามิโนซัยคลินเฉพาะที่ LS-007 (ต่อมาถูกทำเป็นผลิตภัณฑ์ชื่อ เพอริโอดิน : Perioline) ร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันในร่องลึกปริทันต์ที่ไม่ตอบสนองต่อการรักษา (recurrent pocket) พบว่าสามารถลดความลึกของร่องปริทันต์ เพิ่มการยึดติดกลับใหม่ของอวัยวะปริทันต์ และมีผลให้ปริมาณเชื้อจุลินทรีย์รูปกลมเพิ่มขึ้น และปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ที่เคลื่อนที่ได้ลดลง รวมทั้งสามารถลดปริมาณ

ของเชื้อฟอร์โฟโรโมนเนส จิงจิवालิส เชื้อพรีโวเทลลา อินเตอร์มีเดีย และ เชื้อแอกติโนแบซิลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์ลงด้วย

van Steenberghe และคณะ (1993) ได้ศึกษาในประเทศเบลเยียมถึงผลทางคลินิก และทางจุลชีววิทยาของการใช้ยาโนซัยคลินในรูปออยท์เมนต์ ที่มีชื่อทางการค้าว่าเดนโตมายซิน (Dentomycin) ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์เดียวกันกับที่ทำการศึกษาในประเทศญี่ปุ่น ในชื่อการค้าว่า เพริโอคลิน ร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันเทียบกับกลุ่มยาหลอก คือไม่ผสมยาร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟัน โดยปริมาณยาโนซัยคลินออยท์เมนต์ที่ใส่เข้าไปในแต่ละร่องลึกปริทันต์ มีปริมาณเฉลี่ยเท่ากับ 25 ถึง 50 มิลลิกรัม โดยใส่ยาทั้งหมด 4 ครั้ง ห่างกัน 2 สัปดาห์ พบว่าสามารถลดปริมาณของเชื้อฟอร์โฟโรโมนเนส จิงจิवालิส และเชื้อพรีโวเทลลา อินเตอร์มีเดีย ได้มากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 2, 4, 6 และ 12 สัปดาห์ และลดปริมาณของเชื้อแอกติโนแบซิลัส แอกติโนไมเซเทมโคมิแทนส์ ได้มากกว่าที่ 6 และ 12 สัปดาห์ นอกจากนี้ยังสามารถฟื้นฟูภาวะปริทันต์ได้มากกว่ากลุ่มทดลอง คือสามารถลดร่องลึกปริทันต์ได้มากกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 4 และ 12 สัปดาห์

สำหรับในประเทศไทยได้มีการวิจัยในทำนองเดียวกัน (สุรศักดิ์ บุญญาศิริรัตน์, 2536) โดยการใช้ยาโนซัยคลินออยท์เมนต์ (Periocline) พบว่าการใส่ยาในรูปของออยท์เมนต์ร่วมกับการขูดหินน้ำลายและเกลารากฟันในร่องลึกปริทันต์ของฟันรากเดี่ยวที่มีร่องลึกปริทันต์เกินกว่า 5 มิลลิเมตร และไม่เคยได้รับการรักษาโรคปริทันต์มาก่อน จะทำให้อาการทางคลินิกดีขึ้นกว่ากลุ่มควบคุมอย่างเห็นได้ชัด โดยสามารถลดการอักเสบของเหงือก ลดความลึกของร่องลึกปริทันต์และเพิ่มระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ รวมทั้งให้ผลทางจุลชีววิทยาที่ดีขึ้นด้วย กล่าวคือสามารถลดปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์รูปแท่งเคลื่อนที่ได้ เชื้อสไปโรคีตส์ และปริมาณของเชื้อจุลินทรีย์ทั้งหมด ได้มากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เครื่องมือตรวจปริทันต์ (Periodontal probe)

เป็นเครื่องมือที่ใช้ตรวจสภาพของอวัยวะปริทันต์ทางคลินิกที่มีความสำคัญมาก และจัดว่าเป็นเครื่องมือที่สามารถตรวจวินิจฉัยโรคได้มีความน่าถูกต้องมากที่สุด ซึ่งมีการออกแบบในลักษณะต่าง ๆ กัน โดยหน้าตัดของปลายเครื่องมืออาจแบนกลมหรือเป็นรูปไขก็ได้ แต่ต้องเรียวเล็กพอที่จะสามารถสอดผ่านเข้าไปสู่ร่องเหงือกหรือร่องลึกปริทันต์ได้ ส่วนที่ใช้วัดจะแบ่งเป็นช่วง ๆ ตามแต่บริษัทผู้ผลิตเครื่องมือ เพื่อให้ง่ายต่อการอ่าน เครื่องมือตรวจปริทันต์แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. เครื่องมือตรวจปริทันต์อย่างธรรมดา (Conventional probe) หรือเครื่องมือตรวจปริทันต์แบบใช้มือ (Manual probe)

2. เครื่องมือตรวจปริทันต์แบบใช้ไฟฟ้า (Electronic probe)

เครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดาที่นิยมใช้ในปัจจุบันมีมากมายหลายชนิด แต่ละชนิดจะมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันไป โดยมีลักษณะรูปร่างเพื่อเน้นการเข้าตรวจและง่ายต่อการอ่านค่า เครื่องมือตรวจปริทันต์เหล่านี้มักมีชื่อเรียกตามชื่อของผู้ทำการออกแบบเป็นส่วนใหญ่ อันได้แก่

1. เครื่องมือตรวจปริทันต์มาร์ควิส (Marquis probe) เป็นเครื่องมือตรวจปริทันต์ที่มีสีต่างกันในแต่ละช่วง (color-coded) โดยเป็นลักษณะของแถบสีช่วงละ 3 มิลลิเมตร คือ 3, 6, 9 และ 12 มิลลิเมตร เป็นเครื่องมือตรวจปริทันต์ที่มีส่วนใช้งาน (working end) มีลักษณะบาง และใช้งานได้ดี แต่มีข้อระวังคือ ต้องอ่านค่าโดยการประมาณเป็นมิลลิเมตรด้วยตาของผู้ตรวจเอง

2. เครื่องมือตรวจปริทันต์วิลเลียม (Williams probe) เป็นเครื่องมือตรวจปริทันต์ที่มีขีดแบ่งที่ 1, 2, 3, 5, 7, 8, 9 และ 10 มิลลิเมตร โดยช่วงห่างระหว่าง 3, 5 และ 5, 7 ออกแบบมาเพื่อช่วยลดความสับสนในการอ่านค่า แต่ส่วนที่ใช้งานของเครื่องมือค่อนข้างหนา ทำให้ยากต่อการสอดเครื่องมือในบริเวณเนื้อเยื่อที่ค่อนข้างแน่น

3. เครื่องมือตรวจปริทันต์มิชิแกน โอ (Michigan-O probe) เป็นเครื่องมือตรวจปริทันต์ที่มีขีดแบ่งที่ 3, 6 และ 8 มิลลิเมตร และมีส่วนที่ใช้งานค่อนข้างบางมาก ง่ายต่อการใช้งาน

4. เครื่องมือตรวจปริทันต์เนเบอร์ (Nabers probe) เบอร์ 2 เป็นเครื่องมือตรวจปริทันต์ที่มีส่วนที่ใช้งานเป็นรูปโค้ง โดยไม่มีขีดแบ่งระยะ ใช้ตรวจเฉพาะบริเวณช่องรากฟันกราม โดยเฉพาะ

ตรวจช่องรากฟันกรามด้านมีเขี้ยว และด้านดีสตัล ของฟันกรามบน เนื่องจากติดฟันข้างเคียงซึ่งยากต่อการใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์ที่มีลักษณะตรง

ข้อบ่งชี้ของการใช้เครื่องมือ

1. ใช้ตรวจหาอาการเริ่มแรกของเหงือกอักเสบจากการมีเลือดออกจากร่องเหงือก หลังจากสอดและยกเครื่องมือออกจากร่องเหงือกประมาณ 20-30 วินาที
2. ใช้ตรวจหาความรุนแรงของโรคปริทันต์ โดยการวัดความลึกของร่องเหงือกและร่องลึกปริทันต์ และระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์
3. ใช้วัดระดับของยอดกระดูกเบ้าฟัน (alveolar crest)
4. ใช้วัดความกว้างของเหงือกยึด (attached gingiva)
5. ใช้หาความสัมพันธ์ระหว่างความลึกของร่องลึกปริทันต์ ต่อรอยต่อเหงือกกับเยื่อเมือก (mucogingival junction)
6. ใช้ตรวจหาความขรุขระของผิวรากฟันในร่องลึกปริทันต์ที่แคบและลึก

ปัจจัยที่มีผลต่อการสอดผ่านของเครื่องมือ (Listgarten, 1980)

1. ความหนาของเครื่องมือ ถ้าหนามากจนเกินไปจะทำให้ไม่สามารถสอดผ่านเนื้อเยื่อที่มีลักษณะเหนียวแน่นได้ ทำให้ค่าที่วัดได้น้อยกว่าความเป็นจริง เครื่องมือจึงควรต้องมีลักษณะที่ค่อนข้างบาง
2. ลักษณะการวางเครื่องมือควรวางเครื่องมือให้ขนานกับแนวแกน และแนบผิวฟันให้มากที่สุด ถ้าวางเอียงจะทำให้ค่าที่ได้มากกว่าความเป็นจริง
3. แรงที่ใช้ในการสอดเครื่องมือ พบว่าถ้าใช้แรงมากขึ้น ค่าที่วัดได้ก็จะมากขึ้นตามไปด้วย โดย van der Velden (1979) ใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์วัดความลึกของร่องลึกปริทันต์ โดยใช้แรงขนาดต่าง ๆ คือ 0.50, 0.75, 1.00 และ 1.25 นิวตัน พบว่าได้ค่าความลึกของร่องลึกปริทันต์เท่ากับ 3.97, 4.38, 5.00 และ 5.16 มิลลิเมตร ตามลำดับ

Robinson และ Vitek (1979) ใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์ที่ติดสปริงโดยใช้แรง 20, 25 และ 30 พอนด์ (1 พอนด์เท่ากับ 1 กรัม) พบว่าค่าความลึกที่วัดได้โดยใช้แรง 30 พอนด์มีค่ามากกว่า 25 และ 20 พอนด์ ตามลำดับ

4. จำนวนและตำแหน่งของหินน้ำลาย ถ้ามีหินน้ำลายใต้เหงือกจำนวนมาก อาจทำให้เครื่องมือไม่สามารถสอดผ่านลงไปถึงจุดต่ำสุดของร่องลึกปริทันต์ได้

5. ลักษณะรูปร่างของฟัน ถ้าฟันมีรูปร่างโค้งนูนมาก อาจทำให้ไม่สามารถสอดเครื่องมือลงไปถึงจุดต่ำสุดได้ เพราะติดความโค้งนูนของฟัน มักจะทำให้ค่าที่วัดได้ต่ำกว่าความเป็นจริง

6. ความรุนแรงของการอักเสบ และปริมาณของเส้นใยคอลลาเจนที่ถูกทำลาย โดยมีการศึกษามากมายที่สนับสนุนปัจจัยข้อนี้ คือ

Armitage, Svanberg และ Loe (1977) ได้ศึกษาระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ในสุนัขที่มีสภาพเหงือกปกติ เหงือกที่มีการอักเสบ และเป็นโรคปริทันต์อักเสบ โดยใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์ที่ทำด้วยพลาสติก ปลายของหน้าตัดมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.38 มิลลิเมตร ด้วยแรงคงที่ 25 พอนด์ พบว่าปลายเครื่องมือในเหงือกปกติ อยู่สูงกว่าระดับต่ำสุดของเยื่อบุผิวเชื่อมต่อ (junctional epithelium) 0.39 มิลลิเมตร ในเหงือกอักเสบอยู่ใกล้ระดับต่ำสุดของเยื่อบุผิวเชื่อมต่อ คือสูงกว่า 0.1 มิลลิเมตร และในโรคปริทันต์อักเสบจะอยู่ใต้ต่อระดับต่ำสุดของเยื่อบุผิวเชื่อมต่อ 0.24 มิลลิเมตร

ต่อมา Robinson และ Vitek (1979) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของดัชนีเหงือกอักเสบกับตำแหน่งปลายเครื่องมือตรวจปริทันต์ที่มีปลายหน้าตัดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.35 มิลลิเมตร ด้วยแรง 30 พอนด์ พบว่าที่ดัชนีเหงือกอักเสบเท่ากับศูนย์ ปลายเครื่องมือจะอยู่สูงกว่าขอบบนสุดของระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ 0.30 มิลลิเมตร และที่ดัชนีเหงือกอักเสบเท่ากับ 1, 2 และ 3 ปลายเครื่องมือจะอยู่ต่ำกว่าขอบบนสุดของระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ 0.21, 0.50 และ 1.25 ตามลำดับ

เช่นเดียวกัน Hancock และ Wirthlin (1981) ใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์พลาสติกปลายหน้าตัดมีเส้นผ่านศูนย์กลางเท่ากับ 0.48 มิลลิเมตร ด้วยแรง 25-30 กรัม พบว่าในเหงือกปกติและเหงือกอักเสบ ปลายเครื่องมือจะอยู่เหนือขอบบนสุดของระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์เท่ากับ 2.84 และ 1.03 มิลลิเมตร (อยู่ในเยื่อบุผิวเชื่อมต่อ) และในเหงือกที่เป็นโรคปริทันต์อักเสบ ปลายเครื่องมือจะอยู่ที่ระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์พอดี

การศึกษาปริมาณของเส้นใยคอลลาเจนที่ถูกทำลาย ก็มีการศึกษาในลักษณะทำนองเดียวกับความรุนแรงของการอักเสบ โดยศึกษาค่าตำแหน่งของปลายเครื่องมือตรวจปริทันต์ในรอยโรค

ปริทันต์ที่ยังไม่ได้รับการรักษากับรอยโรคที่ได้รับการรักษาแล้ว พบว่าในร่องลึกปริทันต์ที่ยังไม่ได้รับการรักษา ตำแหน่งของเครื่องมือจะอยู่ต่ำกว่าเยื่อเมือวเชื่อมต่อ 0.45 มิลลิเมตร เมื่อใช้แรงคงที่ 0.5 นิวตัน และจะอยู่ในตำแหน่งเหนือกว่าจุดต่ำสุดของเยื่อเมือวเชื่อมต่อ 0.73 มิลลิเมตร ในร่องลึกปริทันต์ที่ได้รับการขูดหินน้ำลายเรียบร้อยแล้ว เนื่องจากหลังรักษาแล้วการยึดตัวของเยื่อเมือวจะดีขึ้น และเนื้อเยื่อยึดต่อ (connective tissue) จะมีความตึงตัวมากขึ้น ทำให้ต้านต่อแรงจากเครื่องมือตรวจปริทันต์ได้มากขึ้น (Fowler และคณะ, 1982)

เครื่องมือตรวจปริทันต์ที่สามารถควบคุมแรงได้ (Controlled force probe)

เนื่องจากแรงที่ใช้ในการตรวจเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การตรวจมีความถูกต้องเชื่อถือได้ การพัฒนาเพื่อให้สามารถใช้แรงที่คงที่ในการสอดเครื่องมือจึงเกิดขึ้น ซึ่งในระยะแรกได้มีการปรับปรุงจากข้อบกพร่องบางอย่างที่เกิดจากการใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดา (conventional probe) โดยเฉพาะความเที่ยงตรงในการวัดซ้ำ (reproducibility) ปัจจัยที่มีผลทำให้ความเที่ยงตรงในการตรวจได้แก่

1. ขนาดของแรงที่ใช้
2. ขนาดของเครื่องมือ
3. มุมในการสอดเครื่องมือ
4. ความแม่นยำของค่าที่อ่านได้จากเครื่องมือ

มีงานวิจัยที่ศึกษาถึงขนาดของแรงที่ใช้ในการสอดเครื่องมือตรวจปริทันต์ในผู้ตรวจ 58 คน ที่เป็นทันตแพทย์เฉพาะทางสาขาปริทันต์ 13 คน ทันตแพทย์ทั่วไป 15 คน ทันตนามัย 15 คน และนักศึกษาทันตแพทย์อีก 15 คน โดยใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์ที่สามารถวัดแรงในการตรวจได้โดยไม่ให้ผู้ตรวจทราบปริมาณของแรงที่ใช้ในการสอดเครื่องมือ พบว่าปริมาณของแรงที่ใช้ในผู้ตรวจแต่ละกลุ่มมีค่าแตกต่างกันมากตั้งแต่ 5 ถึง 135 กรัม โดยฟันหลังจะใช้แรงมากกว่าฟันหน้า และตำแหน่งของฟันด้านแก้ม (facial) จะใช้แรงน้อยที่สุด ในขณะที่ด้านดีสตัลจะใช้แรงมากที่สุด (Freed, Gapper และ Kalkwarf, 1983)

จากเหตุผลดังกล่าว จึงมีผู้วิจัยหลาย ๆ ท่านพยายามคิดค้นเครื่องมือตรวจปริทันต์ที่สามารถควบคุมแรงได้ มาใช้ในการตรวจแทนเครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดา โดยออกแบบ

ลักษณะของปลายเครื่องมือและแรงของเครื่องมือที่ใช้ต่าง ๆ กันออกไป โดย van der Velden และ de Vries (1978) ได้ผลิตเครื่องมือตรวจปริทันต์ที่ประกอบด้วยกระบอกสูบ (cylinder) และลูกสูบ (piston) ซึ่งต่อเข้ากับระบบแรงดันอากาศ ที่เป็นตัวบังคับแรงให้ปลายของเครื่องมือเคลื่อนเข้าออกได้ โดยสามารถกำหนดและควบคุมแรงให้คงที่ได้ ซึ่งสามารถปรับแรงที่ใช้ได้ตั้งแต่ 0.1 ถึง 1.5 นิวตัน และปลายเครื่องมือมีเส้นผ่านศูนย์กลางเท่ากับ 0.63 มิลลิเมตร ปกติปลายเครื่องมือจะยืดยาวออกมาสุด เมื่อสอดเครื่องมือเข้าไปในร่องเหงือก ปลายเครื่องมือจะหดเข้าและแสดงค่าบนด้ามของเครื่องมือ และเมื่อศึกษาความเชื่อถือได้ (reliability) ของเครื่องมือ พบว่าในร่องลึกปริทันต์ที่มีความลึก 1-8 มิลลิเมตร เครื่องมือสามารถอ่านค่าได้ถูกต้องถึง 90% นอกจากนี้ยังมีความถูกต้องในการวัดซ้ำของเครื่องมือสูงด้วย ในระดับของแรงที่ใช้ 0.15, 0.25 และ 0.50 นิวตัน

ต่อมา Vitek, Robinson และ Lautenschlager (1979) ได้ผลิตเครื่องมือตรวจปริทันต์ โดยยึดหลักเดิม คือสามารถควบคุมแรงให้คงที่ได้ โดยผลิตเครื่องมือที่ง่าย และสามารถส่งแรงทิศทางเดียวไปยังปลายเครื่องมือที่สามารถถอดเปลี่ยนได้ โดยทำเป็นท่อโลหะให้เป็นแนวสำหรับทิศทาง การเคลื่อนที่ของปลายเครื่องมือ ด้วยระบบสปริงเกลียวที่สามารถปรับแรงได้หลายขนาด คือ 20, 25 และ 30 กรัม แต่มีข้อเสียคือเครื่องมือนี้ใช้เข้าตรวจในบริเวณฟันกรามได้ยาก

นอกจากนี้ยังได้มีการพัฒนานำเอาระบบไฟฟ้า มาช่วยควบคุมแรงของเครื่องมือตรวจปริทันต์ด้วย โดย Polson และคณะ (1980) ได้ผลิตเครื่องมือที่ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็น ด้ามจับ (handpiece) ที่มีส่วนปลายไว้ต่อกับปลายเครื่องมือตรวจปริทันต์ได้หลายชนิด และกล่องควบคุมแรงด้วยไฟฟ้า (electronic control box) ซึ่งสามารถปรับตั้งแรงที่จะใช้ตรวจได้ตั้งแต่ 5-100 กรัม และเมื่อสอดเครื่องมือลงไป ในร่องเหงือก แรงดันจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อถึงระดับที่ตั้งแรงไว้ จะมีเสียงดังเตือนขึ้นมา ซึ่งควบคุมด้วยระบบแม่เหล็กไฟฟ้า จากนั้นบันทึกระยะที่วัดได้

Tromp และคณะ (1979) ได้พัฒนาเครื่องมือตรวจปริทันต์ที่ใช้ระบบสปริงแบบหมุน (rotating system) ที่ติดกับกระบอกสูบ 2 อันที่เคลื่อนที่ในทิศทางสวนกัน ทำให้เกิดแรงบิด (torque force) ที่มีแรงคงที่ เมื่อใช้แรงของเครื่องมือชนิดนี้ในขนาด 0.15 นิวตัน เปรียบเทียบกับเครื่องมือตรวจปริทันต์วิลเลียมที่เป็นเครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดาชนิดหนึ่ง พบว่าในการตรวจร่องลึกปริทันต์โดยผู้ตรวจคนเดิมหลาย ๆ ครั้งในตำแหน่งเดิม เครื่องมือชนิดนี้มีค่าเฉลี่ยของความแปรปรวน (average variance) ที่วัดได้น้อยกว่าเมื่อใช้เครื่องมือตรวจวิลเลียม คือ 0.31 และ 0.60 กรัมต่อตารางเซนติเมตร ตามลำดับ

จากการใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์ชนิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ในการวัดระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ จำเป็นต้องวัด 2 ครั้ง คือ ระยะจากขอบเหงือกถึงจุดลึกสุดของร่องลึกปริทันต์ และระยะจากขอบเหงือกถึงรอยต่อระหว่างเคลือบฟันและเคลือบรากฟัน (cementoenamel junction) ซึ่งจะทำให้เพิ่มข้อผิดพลาดในการอ่านและบันทึกข้อมูลมากขึ้น จึงมีการพัฒนารูปแบบใหม่ของเครื่องมือตรวจปริทันต์ให้สามารถตรวจระดับของรอยต่อระหว่างเคลือบฟันและเคลือบรากฟัน และจุดลึกสุดของร่องลึกปริทันต์ได้ในการวัดเพียงครั้งเดียว โดยอาศัยหลักของการเปลี่ยนแปลงอัตราความเร็วของปลายเครื่องมือเมื่อเคลื่อนผ่านรอยต่อระหว่างเคลือบฟันและเคลือบรากฟัน และเมื่อปลายเครื่องมือเริ่มหดกลับเมื่อปลายเครื่องมือลงไปถึงจุดลึกสุดของร่องลึกปริทันต์ และแสดงผลออกมาเป็นลายเส้น โดยวัดระยะทางของลายเส้นระหว่างจุดทั้ง 2 ซึ่งคือ ระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ โดยปลายของเครื่องมือมีลักษณะคล้ายกับเครื่องมือตรวจมิซิกแกน-โอ ที่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 มิลลิเมตร ทำด้วยเหล็กกล้าไร้สนิมที่เคลือบด้วยเทฟลอน (Teflon coated stainless steel) พบว่าเครื่องมือมีความถูกต้องในการวัดซ้ำ และความแม่นยำในการวัดมากกว่าเครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดา ทำให้สามารถตรวจวัดความเปลี่ยนแปลงของระดับการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ ที่เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยได้ถูกต้องมากกว่า ซึ่งเป็นประโยชน์ในการตรวจหาตำแหน่งของรอยโรคที่เริ่มมีการทำลายได้เร็วกว่าเครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดา (Jeffcoat และคณะ, 1986)

ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์พัฒนามากขึ้น ก็มีผู้คิดค้นนำเอาคอมพิวเตอร์มาช่วยลดข้อผิดพลาดในการบันทึกข้อมูล จากการตรวจด้วยเครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดา โดยมีการผลิตเครื่องมือตรวจปริทันต์ฟลอริดา (Florida probe) ซึ่งประกอบไปด้วยด้ามจับของเครื่องมือตรวจปริทันต์ หน้าปัทม์ที่อ่านค่าที่วัดได้ออกมาเป็นตัวเลข สวิตช์ที่ใช้เท้าเหยียบ และเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยปลายเครื่องมือที่ต่อเข้ากับด้ามจับจะมีลักษณะคล้ายกับเครื่องมือตรวจปริทันต์มิซิกแกน-โอ ที่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.4 มิลลิเมตร ใช้แรงคงที่ 25 กรัม ที่ปลายเครื่องมือจะมีปลอกซึ่งมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.6 มิลลิเมตร หุ้มอีกทีไว้เป็นจุดอ้างอิง เมื่อสอดเครื่องมือจนกระทั่งปลอกชนกับขอบเหงือกก็หยุด ตัวเลขที่ขึ้นที่หน้าปัทม์จะแสดงค่าที่วัดได้ และส่งผ่านเข้าไปยังเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อบันทึกค่าได้โดยการเหยียบสวิตช์ที่เท้า ซึ่งเครื่องมือนี้มีข้อดีคือใช้แรงในการวัดคงที่ ใช้ระบบไฟฟ้าอ่านค่าออกมาเป็นตัวเลข และสามารถบันทึกเก็บข้อมูลเข้าคอมพิวเตอร์ได้ และเมื่อนำเครื่องมือนี้ไปใช้ในการวัดร่องลึกปริทันต์ พบว่าค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ได้จากการวัดความลึกของร่องลึกปริทันต์ซ้ำกัน 2 ครั้ง เท่ากับ 0.58 มิลลิเมตร ซึ่งน้อยกว่าเมื่อใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดา

คือ 0.82 มิลลิเมตร กล่าวคือเครื่องมือตรวจปริทันต์ที่สามารถควบคุมแรงได้สามารถวัดความลึกของร่องลึกปริทันต์ได้ค่าคงที่มากกว่าเครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดา และยังช่วยลดข้อผิดพลาดที่เกิดจากการอ่านค่าด้วยสายตา และการสื่อสารผิดระหว่างผู้ตรวจและผู้บันทึก (Gibbs และคณะ, 1988)

นอกจากนี้ยังพบว่าการใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์ที่สามารถควบคุมแรงได้ สามารถลดความแตกต่างของค่าที่วัดได้จากผู้ตรวจแต่ละคน และเมื่อใช้เครื่องมือชนิดนี้ในการตรวจจะพบว่า 100% ของการตรวจทั้งหมดมีความแตกต่างของค่าที่วัดได้ ± 1 มิลลิเมตร ในขณะที่เครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดามีเพียง 80% ของการตรวจทั้งหมดที่มีความแตกต่างของค่าที่วัดได้ ± 1 มิลลิเมตร (Walsh และ Saxby, 1989)

และเมื่อไม่นานมานี้ Quiryren และคณะ (1993) ได้รายงานการใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์ที่นำทั้งระบบคอมพิวเตอร์และไฟฟ้า มาประยุกต์ใช้ให้เครื่องมือสามารถบันทึกและเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ขนาดเล็กและเครื่องพิมพ์ และมีความสามารถในการแยกความแตกต่างได้ละเอียดถึง 0.1 มิลลิเมตร โดยปลายเครื่องมือมีลักษณะเป็นรูปกลมเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 มิลลิเมตร ใช้แรงคงที่ในร่องลึกปริทันต์ 2 มิลลิเมตร เท่ากับ 0.45 นิวตัน และ 13 มิลลิเมตร เท่ากับ 0.25 นิวตัน ซึ่งควบคุมโดยระบบสปริงในด้ามจับ เมื่อนำเครื่องมือชนิดนี้มาใช้วัดความลึกของร่องลึกปริทันต์ในผู้ป่วยโรคปริทันต์ เปรียบเทียบกับการใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดา พบว่าค่าความลึกของร่องลึกปริทันต์ที่วัดได้เมื่อใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดาคะได้มากกว่า เมื่อตรวจด้วยเครื่องมือตรวจชนิดนี้เล็กน้อย แต่ค่าที่ได้มีความสัมพันธ์กันดี และมีความแตกต่างของค่าที่วัดได้โดยผู้ตรวจคนเดียวกัน และผู้ตรวจแต่ละคนไม่แตกต่างกันนัก เมื่อใช้เครื่องมือทั้ง 2 ชนิด แต่เครื่องมือชนิดนี้มีข้อดีก็คือ สามารถลดข้อผิดพลาดจากการอ่านด้วยสายตา การจดบันทึกข้อมูล การมือคดของผู้ตรวจในการวัด และการใช้แรงที่ไม่คงที่ของการใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์แบบธรรมดา